

Sisällysluettelo

1. VARHAISKASVATUSSUUNNITELMAN PERUSTEET JA PAIKALLISET VARHAISKASVATUSSUUNNITELMAT	3
1.1 Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet	3
1.2 Varhaiskasvatussuunnitelmat paikallisella tasolla	4
Paikallinen varhaiskasvatussuunnitelma	4
Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma	5
1.3 Paikallisten varhaiskasvatussuunnitelmien laatiminen	6
2. VARHAISKASVATUKSEN TEHTÄVÄ JA YLEISET TAVOITTEET	8
2.1 Varhaiskasvatuksen järjestämistä ohjaavat velvoitteet	8
2.2 Varhaiskasvatuksen toimintamuodot.....	10
2.3 Varhaiskasvatus osana lapsen kasvun ja oppimisen polkua	11
2.4 Arvoperusta	12
2.5 Oppimiskäsitys.....	13
2.6 Pedagogisesti painottunut kasvatuksen, opetuksen ja hoidon kokonaisuus.....	14
2.7 Laaja-alainen osaaminen	15
Ajattelu ja oppiminen	16
Kulttuurinen osaaminen, vuorovaikutus ja ilmaisu	16
Itsestä huolehtiminen ja arjen taidot	17
Monilukutaito	17
Osallistuminen ja vaikuttaminen	18
2.8 Paikallisesti päätettävät asiat	18
3. VARHAISKASVATUKSEN TOIMINTAKULTTUURI	20
3.1 Toimintakulttuurin kehittäminen ja sitä ohjaavat periaatteet.....	20
Oppiva yhteisö toimintakulttuurin ytimenä	21
Leikkiin ja vuorovaikutukseen kannustava yhteisö	21
Osallisuus, yhdenvertaisuus ja tasa-arvo	22
Kulttuurinen moninaisuus ja kielitietoisuus	22
Hyvinvointi, turvallisuus ja kestävä elämäntapa	22
3.2 Varhaiskasvatuksen oppimisympäristöt.....	23
3.3 Yhteistyö varhaiskasvatuksessa.....	24
Huoltajien kanssa tehtävä yhteistyö	24
Monialainen yhteistyö.....	25
3.4 Paikallisesti päätettävät asiat	25

4. VARHAISKASVATUKSEN PEDAGOGISEN TOIMINNAN SUUNNITTELU JA TOTEUTTAMINEN	26
4.1 Varhaiskasvatuksen pedagoginen viitekehys	26
4.2 Pedagoginen dokumentointi	27
4.3 Monipuoliset työtavat	27
4.4 Leikki kehityksen, oppimisen ja hyvinvoinnin lähteenä	28
4.5 Oppimisen alueet	29
Kielten rikas maailma	29
Ilmaisun monet muodot	31
Minä ja meidän yhteisömme	32
Tutkin ja toimin ympäristössäni	33
Kasvan, liikun ja kehityn	34
4.6 Kieli- ja kulttuuritietoisuus varhaiskasvatuksessa	36
4.7 Paikallisesti päätettävät asiat	39
5. LAPSEN KEHITYKSEN JA OPPIMISEN TUKE	40
5.1 Tuen järjestämistä ohjaavat periaatteet	40
5.2 Yhteistyö lapsen, huoltajien ja muiden asiantuntijoiden kanssa tuen aikana	41
5.3 Tuen toteuttaminen varhaiskasvatuksessa	42
5.4 Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma tuen aikana	43
5.5 Paikallisesti päätettävät asiat	43
6. VAIHTOEHTOISEEN PEDAGOGIIKKAAN TAI ERITYISEEN KATSOMUKSEEN PERUSTUVA VARHAISKASVATUS	45
6.1 Paikallisesti päätettävät asiat	45
7. TOIMINNAN ARVIOINTI JA KEHITTÄMINEN VARHAISKASVATUKSESSA	46
7.1 Pedagogisen toiminnan arviointi ja kehittäminen	46
7.2 Paikallisesti päätettävät asiat	47

1. VARHAISKASVATUSSUUNNITELMAN PERUSTEET JA PAIKALLISET VARHAISKASVATUSSUUNNITELMAT

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet on varhaiskasvatuslain¹ mukainen Opetushallituksen antama valtakunnallinen määräys, jonka mukaan paikalliset ja lapsikohtaiset varhaiskasvatussuunnitelmat laaditaan ja varhaiskasvatus toteutetaan. Varhaiskasvatussuunnitelman laatimista ohjaa erityisesti varhaiskasvatuslaki, jossa säädetään lapsen oikeudesta varhaiskasvatukseen sekä varhaiskasvatuksen tavoitteista. Esiopetus, jota säätelee perusopetuslaki², on osa varhaiskasvatusta. Esiopetusta ohjaa Opetushallituksen määräyksenä annettu esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet.

Varhaiskasvatus on osa suomalaista kasvatusta- ja koulutusjärjestelmää sekä tärkeä vaihe lapsen kasvun ja oppimisen polulla. Huoltajilla on ensisijainen vastuu lasten kasvatuksesta. Varhaiskasvatus tukee kotien kasvatustehtävää ja vastaa omalta osaltaan lasten hyvinvoinnista. Varhaiskasvatuksen valtakunnallisen ohjauksen tarkoituksena on luoda hyvät edellytykset varhaiskasvatukseen osallistuvien lasten kokonaisvaltaiselle kasvuun, kehitykselle ja oppimiselle.

Uudistuksen valmistelun lähtökohtana ovat lasten kasvuympäristön ja varhaiskasvatuksen toimintaympäristön muutokset tällä hetkellä ja tulevaisuudessa. Perusteita on valmisteltu sidosryhmäyhteistyössä hyödyntäen uusimpien tutkimus- ja kehittämistyön tuloksia.

Varhaiskasvatussuunnitelmakokonaisuus on kolmitasoinen. Se koostuu valtakunnallisesta varhaiskasvatussuunnitelman perusteista, paikallisista varhaiskasvatussuunnitelmista sekä lasten henkilökohtaisista varhaiskasvatussuunnitelmista.

1.1 Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden tehtävänä on tukea ja ohjata varhaiskasvatuksen järjestämistä, toteuttamista ja kehittämistä sekä edistää laadukkaan ja yhdenvertaisen varhaiskasvatuksen toteutumista koko maassa. Varhaiskasvatus on kasvatuksen, opetuksen ja hoidon muodostama kokonaisuus, jossa painottuu erityisesti pedagogiikka³.

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa määrätään varhaiskasvatuksen toteuttamisen keskeisistä sisällöistä ja tavoitteista, varhaiskasvatuksen järjestäjän ja lapsen vanhempien ja muiden huoltajien välisestä yhteistyöstä, monialaisesta yhteistyöstä sekä lapsen varhaiskasvatussuunnitelman sisällöstä⁴. Perusteiden tavoitteena on ohjata varhaiskasvatuksen laadun kehittämistä. Jokaisen luvun päätteeksi on koottu paikallisesti päätettäviä asioita, jotka ohjaavat suunnittelua ja toteuttamista paikallisesti. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet sisältää myös viittauksia lainsäädäntöön. Viittausten tarkoituksena on selventää perustetekstin yhteyttä lainsäädännölliseen perustaan.

---

¹ Varhaiskasvatuslaki (36/1973)

² Perusopetuslaki (628/1998) 26 a § (1040/2014)

³ Varhaiskasvatuslaki 1 § (580/2015)

⁴ Varhaiskasvatuslaki 9 § (580/2015)

1.2 Varhaiskasvatussuunnitelmat paikallisella tasolla

Varhaiskasvatuksen järjestäjän (kunta, kuntayhtymä) ja muun palvelun tuottajan (julkinen tai yksityinen) tulee laatia valtakunnallisiin varhaiskasvatussuunnitelman perusteisiin pohjautuvat paikalliset varhaiskasvatussuunnitelmat sekä arvioida ja kehittää niitä. Paikallinen varhaiskasvatussuunnitelma voidaan laatia kaikkia toimintamuotoja koskevaksi (päiväkoti, perhepäivähoito ja muu varhaiskasvatus) tai kullekin toimintamuodolle erikseen. Suunnitelmat voidaan laatia palveluntuottaja-, yksikkö-, ryhmä tai toimintamuotokohtaisesti varhaiskasvatuksen järjestäjän tai muun palvelun tuottajan päätöksen mukaisesti. Muun palvelun tuottajan tulee huomioida paikalliset erityispiirteet laatiessaan koko toimintaa kattavan suunnitelman.⁵ Varhaiskasvatuksen järjestäjä voi sopia järjestäjärajat ylittävstä yhteistyöstä varhaiskasvatussuunnitelmaa laadittaessa, sitä arvioitaessa ja kehitettäessä.

Varhaiskasvatussuunnitelma laaditaan siten, että se määrittelee, ohjaa ja tukee varhaiskasvatuksen järjestämistä paikallisesti. Suunnitelmaa laadittaessa tulee ottaa huomioon paikalliset erityispiirteet, mahdolliset pedagogiset painotukset, lasten tarpeet sekä varhaiskasvatusta koskevan arviointitiedon ja kehittämistyön tulokset. Paikalliset suunnitelmat voivat täydentää valtakunnallisia perusteita, mutta ne eivät voi sulkea pois mitään lain, asetuksen tai varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden edellyttämiä tavoitteita tai sisältöjä.

Paikallinen varhaiskasvatussuunnitelma

Paikalliseen varhaiskasvatussuunnitelmaan kirjataan varhaiskasvatuksen eri toimintamuodot ja niiden ominaispiirteet. Paikallisessa varhaiskasvatussuunnitelmassa päätetään varhaiskasvatuksen sekä siihen kuuluvan yhteistyön tavoitteista, toteuttamisen tavoista ja arvioinnista varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden pohjalta.

Varhaiskasvatussuunnitelman laadinnassa otetaan huomioon myös muut paikallisella tasolla tehtävät suunnitelmat, kuten:

- varhaiskasvatusta, lapsia ja perheitä koskevat suunnitelmat ja päätökset
- esiopetuksen opetussuunnitelma
- perusopetuksen opetussuunnitelma
- mahdollinen perusopetukseen valmistavan opetuksen opetussuunnitelma
- lastensuojelulain mukainen lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelma⁶
- kotoutumissuunnitelma⁷
- mahdollinen kestävän kehityksen ja kulttuurikasvatuksen suunnitelma.

Varhaiskasvatuksen järjestäjä ja muu palvelun tuottaja huolehtivat siitä, että lapset, varhaiskasvatuksen henkilöstö sekä huoltajat voivat osallistua paikallisen varhaiskasvatussuunnitelman laatimiseen ja kehittämiseen⁸.

⁵ Varhaiskasvatuslaki 9 a § (580/2015)

⁶ Lastensuojelulaki (417/2007) 12 § (1292/2013)

⁷ Laki kotoutumisen edistämisestä (1386/2010) 15 §

⁸ Varhaiskasvatuslaki 7 b § (580/2015)

Paikallinen varhaiskasvatussuunnitelma laaditaan yhteistyössä opetuksen sekä sosiaali- ja terveydenhuollon tehtäviä hoitavien viranomaisten kanssa. Lapsen kasvun ja oppimisen polun jatkuvuuden ja eheyden turvaamiseksi on tärkeää, että esi- ja perusopetuksen henkilöstö osallistuu varhaiskasvatussuunnitelman laatimiseen ja kehittämiseen. Varhaiskasvatuksen järjestäjä tai muu palvelun tuottaja hyväksyy varhaiskasvatussuunnitelman erikseen suomenkielistä, ruotsinkielistä, saamenkielistä sekä tarvittaessa muulla kielellä annettavaa varhaiskasvatusta varten⁹.

Varhaiskasvatuksen järjestäjän tai muun palvelun tuottajan tehtävänä on arvioida antamaansa varhaiskasvatusta sekä osallistua ulkopuoliseen toimintansa arviointiin¹⁰. Arviointia käsitellään tarkemmin luvussa 7.

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma

Varhaiskasvatuksessa olevalla lapsella on varhaiskasvatuslain turvaama oikeus saada suunnitelmallista ja tavoitteellista kasvatusta, opetusta ja hoitoa. Näiden toteuttamiseksi laaditaan jokaiselle päiväkodissa ja perhepäivähoidossa olevalle lapselle varhaiskasvatussuunnitelma¹¹. Lapsen henkilökohtaisen suunnitelman lähtökohtana tulee olla lapsen etu ja tarpeet.

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma laaditaan lapsen aloitettua päiväkodissa tai perhepäivähoidossa. Suunnitelma laaditaan yhteistyössä huoltajan ja henkilöstön kanssa. Lapsen mielipide on selvitettävä ja otettava huomioon. Suunnitelman toteutumista on arvioitava ja suunnitelma on tarkistettava vähintään kerran vuodessa. Lapsen yksilöllinen suunnitelma on kuitenkin arvioitava aina, kun siihen on lapsen tarpeista johtuva syy.¹²

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman laatimiseen osallistuvat tarpeen mukaan lapsen kehitystä ja oppimista tukevat asiantuntijat tai muut tarvittavat tahot. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman laadinnasta päiväkodeissa vastaa lastentarhanopettaja.¹³ Lastentarhanopettajan asiantuntijuutta käytetään perhepäivähoidossa olevan lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa tehtäessä¹⁴.

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan kirjataan tavoitteet ja toimenpiteet lapsen varhaiskasvatuksen toteuttamiseksi lapsen kehitystä, oppimista ja hyvinvointia tukevalla tavalla. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa laadittaessa kuvataan lapsen osaaminen, vahvuudet, kiinnostuksen kohteet sekä yksilölliset tarpeet. Lapsen hyvinvoinnin edistämiseksi on tärkeää, että lapsen huoltajien ja henkilöstön havainnot ja näkemykset lapsen kehityksen ja oppimisen vaiheista sekä ryhmässä toimimisesta yhdistyvät lapsen varhaiskasvatussuunnitelmassa. Lasten toiveet ja ajatukset selvitetään ja huomioidaan suunnitelmaa tehtäessä. Suunnitelmaa laadittaessa huomioidaan myös lapsen kulttuurinen ja katsomuksellinen tausta.

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmassa otetaan huomioon lapsen mahdolliset erityistarpeet. Suunnitelmaan kirjataan myös lapsen kehityksen ja oppimisen tuen tarve, tukitoimenpiteet ja niiden toteuttaminen¹⁵ (luku 5.4). Jos lapsella on jokin sairaus, joka vaatii lääkettä päiväkotitai

⁹ Kielilaki (423/2003)

¹⁰ Varhaiskasvatuslaki 9 b § (580/2015)

¹¹ Varhaiskasvatuslaki 7 a § (580/2015)

¹² Varhaiskasvatuslaki 7 a §

¹³ Varhaiskasvatuslaki 7 a §

¹⁴ Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi lasten päivähoitosta annetun lain muuttamisesta ja eräksi siihen liittyviksi laeiksi (341/2014) 7 a § perustelut s.18

¹⁵ Varhaiskasvatuslaki 7 a §

perhepäivähoitopäivän aikana, lapselle laaditaan lääkehoitosuunnitelma osana lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa¹⁶.

Lasten yksilölliset varhaiskasvatussuunnitelmat ovat perusta lapsiryhmän toiminnan suunnittelulle ja oppimisympäristöjen kehittämiseksi. Lapsiryhmän toimintaa suunniteltaessa otetaan huomioon paikallisista varhaiskasvatussuunnitelmista ja lasten varhaiskasvatussuunnitelmista nousevat tavoitteet.

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma sisältää seuraavat asiat:

- lapsen kehitykseen ja oppimiseen liittyvät vahvuudet ja kiinnostuksen kohteet
- tavoitteet lapsen varhaiskasvatuksen toteuttamiseksi lapsen kehitystä, oppimista ja hyvinvointia tukevalla tavalla sekä toimenpiteet tavoitteiden toteuttamiseksi sekä toteutumisen arviointi
- lapsen tarvitsema tuen tarve, tukitoimenpiteet ja niiden toteuttaminen sekä toteutumisen arviointi
- mahdollinen lääkehoitosuunnitelma
- miten lapsen ja huoltajien näkemyksiä on kuultu ja miten ne on otettu huomioon suunnitelmassa
- suunnitelman laatimiseen osallistuneet muut lapsen kehitystä ja oppimista tukevat asiantuntijat
- milloin suunnitelma on laadittu, tarkistettu ja milloin suunnitelma tarkistetaan seuraavan kerran.

1.3 Paikallisten varhaiskasvatussuunnitelmien laatiminen

Paikallinen varhaiskasvatussuunnitelma ja lapsikohtainen varhaiskasvatussuunnitelma laaditaan varhaiskasvatuksen järjestäjän tai muun palvelun tuottajan päättämällä tavalla tässä luvussa kuvattuja tavoitteita ja periaatteita noudattaen. Varhaiskasvatuksen järjestäjä voi päättää varhaiskasvatussuunnitelmaan sisältyvien päätösten delegoinnista varhaiskasvatuksen yksiköille ja antaa siihen liittyvät ohjeet. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa määritellään kunkin pääluvun lopussa, mitä paikallisessa varhaiskasvatussuunnitelmassa tulee kyseisen luvun osalta päättää ja kuvata.

Kunnan järjestämässä toiminnassa suunnitelma voidaan hyväksyä joko kunta-, yksikkö-, ryhmä- tai toimintamuotokohtaisena taikka osittain koko kuntaa koskevana ja osittain yksikkö-, ryhmä- ja toimintamuotokohtaisena. Muun palvelun tuottajan toiminnassa varhaiskasvatussuunnitelma voidaan hyväksyä yksikkökohtaisena tai koko toimintaa koskevana.

Paikallista varhaiskasvatussuunnitelmaa valmisteltaessa varhaiskasvatuksen järjestäjä tai muun palvelun tuottaja päättää ja kuvaa varhaiskasvatussuunnitelmassa,

- millä kielillä varhaiskasvatussuunnitelma laaditaan ja hyväksytään
- laaditaanko paikallinen suunnitelma kokonaan tai osittain järjestäjä, yksikkö-, ryhmä-, toimintamuotokohtaisena tai alueellisina suunnitelmoina
- millaista varhaiskasvatussuunnitelman rakennetta, asioiden käsittelyjärjestystä ja julkaisutapaa käytetään
- varhaiskasvatuksen eri toimintamuodot ja niiden ominaispiirteet sekä mahdollinen yhteistyö eri toimintamuotojen kesken

¹⁶ Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi lasten päivähoitosta annetun lain muuttamisesta ja eräiksi siihen liittyviksi laeiksi (341/2014) 7 a § perustelut s. 18

- miten varhaiskasvatuksen henkilöstö, lapset ja huoltajat osallistuvat varhaiskasvatussuunnitelman laatimiseen, arviointiin ja kehittämiseen¹⁷
- miten yhteistyö esiopetuksen, perusopetuksen ja sosiaali- ja terveystoimen asiantuntijoiden sekä muiden tarvittavien yhteistyökumppaneiden kanssa toteutetaan
- miten paikalliset erityispiirteet, varhaiskasvatuksen erilaiset järjestämisen tavat, kehittämisen tavoitteet sekä lapsia koskevat muut paikalliset suunnitelmat otetaan varhaiskasvatussuunnitelmaa valmisteltaessa huomioon
- miten varhaiskasvatussuunnitelma laaditaan, miten sen toteutumista arvioidaan ja miten sitä kehitetään
- lapsen varhaiskasvatussuunnitelman rakenne, sen laatimiseen ja arviointiin liittyvät käytännöt.

LUONNOS

---

¹⁷ Varhaiskasvatuslaki 7 b §

2. VARHAISKASVATUKSEN TEHTÄVÄ JA YLEISET TAVOITTEET

Varhaiskasvatus on merkittävä yhteiskunnallinen palvelu, jolla on monia tehtäviä. Varhaiskasvatuksen tehtävä on edistää lasten kokonaisvaltaista kasvua, kehitystä ja oppimista yhteistyössä huoltajien kanssa. Varhaiskasvatus on lasten tasa-arvoa edistävä ja syrjäytymistä ehkäisevä palvelu. Varhaiskasvatuksessa opitut tiedot ja taidot vahvistavat lasten osallisuutta sekä aktiivista toimijuutta yhteiskunnassa. Lisäksi varhaiskasvatus tukee huoltajia kasvatustyössä sekä mahdollistaa heidän työelämäänsä tai opiskeluun osallistumisensa.

2.1 Varhaiskasvatuksen järjestämistä ohjaavat velvoitteet

Kunta on velvollinen järjestämään varhaiskasvatusta siinä laajuudessa ja sellaisin toimintamuodoin kuin kunnassa esiintyvä tarve edellyttää. Varhaiskasvatusta voidaan varhaiskasvatuslain mukaan toteuttaa päiväkodissa, perhepäivähoidossa tai muuna varhaiskasvatuksena.¹⁸ Laissa säädetty lapsen oikeus varhaiskasvatukseen koskee päiväkodissa tai perhepäivähoidossa annettavaa varhaiskasvatusta. Huoltaja päättää lapsen varhaiskasvatukseen osallistumisesta. Esiopetuksessa olevalla lapsella tulee olla mahdollisuus osallistua varhaiskasvatukseen lain oikeuttamalla tavalla¹⁹.

Kunta tai kuntayhtymä voi järjestää varhaiskasvatuksen itse tai hankkia varhaiskasvatuspalveluja julkiselta tai yksityiseltä palvelujen tuottajalta. Hankittaessa varhaiskasvatuspalveluja muilta palvelujen tuottajilta kunnan tai kuntayhtymän on varmistuttava siitä, että hankittavat palvelut vastaavat sitä tasoa, jota edellytetään vastaavalta kunnalliselta toiminnalta. Varhaiskasvatuksen järjestäjä vastaa siitä, että sen hankkimat palvelut järjestetään varhaiskasvatusta koskevien säädösten sekä varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden mukaisesti²⁰. Yksityisen palvelun järjestäjän ohjauksesta, neuvonnasta ja valvonnasta vastaavat kunnan toimielin tai sen määräämä viranhaltija, aluehallintovirasto sekä Sosiaali- ja terveysalan lupa- ja valvontavirasto²¹.

Kunnan on huolehdittava siitä, että varhaiskasvatusta voidaan antaa lapsen äidinkielenä olevalla suomen-, ruotsin- tai saamenkielellä²². Viittomakieltä käyttävälle lapselle voidaan antaa varhaiskasvatusta viittomakielellä²³. Kunnan käytettävissä tulee olla varhaiskasvatuksessa esiintyvää tarvetta vastaavasti erityislastentarhanopettajan palveluja²⁴.

Varhaiskasvatuksen järjestämistä ohjaavat velvoitteet perustuvat Suomen perustuslakiin, varhaiskasvatuslakiin ja päivähoitosta annettuun asetukseen²⁵ sekä varhaiskasvatussuunnitelman perusteisiin. Varhaiskasvatukseen sovelletaan myös soveltuvin osin säännöksiä sosiaalihuollosta²⁶ sekä hallintolakia²⁷ ja lakia viranomaisen toiminnan julkisuudesta²⁸. Suomen perustuslain mukaan ketään ei saa

¹⁸ Varhaiskasvatuslaki 11 § 1. mom. (580/2015)

¹⁹ Varhaiskasvatuslaki 11 b § (1920/1999)

²⁰ Varhaiskasvatuslaki 10 § (909/2012)

²¹ Laki yksityisistä sosiaalipalveluista (922/2011) 3 § ja varhaiskasvatuslaki 1 ja 10 §

²² Varhaiskasvatuslaki 11 § 2 mom. (875/1981)

²³ Viittomakielilaki (359/2015)

²⁴ Varhaiskasvatuslaki 4 a § (909/2012) 2. mom.

²⁵ Asetus lasten päivähoitosta (239/1973)

²⁶ Sosiaalihuoltolaki (1301/2014) ja laki sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista (812/2000)

²⁷ Hallintolaki (434/2003)

²⁸ Laki viranomaisten toiminnan julkisuudesta (621/1999)

ilman hyväksyttävää perustetta asettaa eri asemaan sukupuolen, iän, alkuperän, kielen, uskonnon, vakaumuksen, mielipiteen, terveydentilan, vammaisuuden tai muun henkilöön liittyvän syyn perusteella²⁹. Varhaiskasvatuksen järjestämisessä on otettava huomioon myös velvoitteet, jotka tulevat muusta lainsäädännöstä sekä kansainvälisistä sopimuksista, joihin Suomi on sitoutunut. Tällaisia ovat muun muassa yhdenvertaisuuslaki³⁰, tasa-arvolaki³¹, Euroopan ihmisoikeussopimus³², YK:n lapsen oikeuksien sopimus³³ sekä YK:n kestävän kehityksen tavoitteet³⁴. Varhaiskasvatusta toteutetaan ja kehitetään inklusioperiaatteen mukaisesti.

Varhaiskasvatuksen valtakunnallisista tavoitteista säädetään varhaiskasvatuslaissa. Tavoitteet ohjaavat perusteiden, paikallisen ja lapsikohtaisen varhaiskasvatussuunnitelman laadintaa, toteuttamista ja arviointia.

Varhaiskasvatuslain³⁵ mukaan varhaiskasvatuksen tavoitteena on

- 1) edistää jokaisen lapsen iän ja kehityksen mukaista kokonaisvaltaista kasvua, terveyttä ja hyvinvointia;
- 2) tukea lapsen oppimisen edellytyksiä ja edistää elinikäistä oppimista ja koulutuksellisen tasa-arvon toteuttamista;
- 3) toteuttaa lapsen leikkiin, liikkumiseen, taiteisiin ja kulttuuriperintöön perustuvaa monipuolista pedagogista toimintaa ja mahdollistaa myönteiset oppimiskokemukset;
- 4) varmistaa kehittävä, oppimista edistävä, terveellinen ja turvallinen varhaiskasvatusympäristö;
- 5) turvata lasta kunnioittava toimintatapa ja mahdollisimman pysyvät vuorovaikutussuhteet lasten ja varhaiskasvatushenkilöstön välillä;
- 6) antaa kaikille lapsille yhdenvertaiset mahdollisuudet varhaiskasvatukseen, edistää sukupuolten tasa-arvoa sekä antaa valmiuksia ymmärtää ja kunnioittaa yleistä kulttuuriperinnettä sekä kunkin kielellistä, kulttuurista, uskonnollista ja katsomuksellista taustaa;
- 7) tunnistaa lapsen yksilöllisen tuen tarve ja järjestää tarkoituksenmukaista tukea varhaiskasvatuksessa tarpeen ilmettyä tarvittaessa monialaisessa yhteistyössä;
- 8) kehittää lapsen yhteistyö- ja vuorovaikutustaitoja, edistää lapsen toimimista vertaisryhmässä sekä ohjata eettisesti vastuulliseen ja kestäväan toimintaan, toisten ihmisten kunnioittamiseen ja yhteiskunnan jäsenyyteen;
- 9) varmistaa lapsen mahdollisuus osallistua ja saada vaikuttaa itseään koskeviin asioihin;
- 10) toimia yhdessä lapsen sekä lapsen vanhemman tai muun huoltajan kanssa lapsen tasapainoisen kehityksen ja kokonaisvaltaisen hyvinvoinnin parhaaksi sekä tukea lapsen vanhempaa tai muuta huoltajaa kasvatustyössä.

Varhaiskasvatuksen järjestäjällä tai muulla palvelujen tuottajalla on velvollisuus kertoa huoltajille varhaiskasvatuksen tavoitteista ja toiminnasta sen eri toimintamuodoissa. Huoltajille järjestetään mahdollisuus osallistua ja vaikuttaa lapsensa varhaiskasvatuksen suunnitteluun, toteuttamiseen ja arviointiin. Lisäksi huoltajille järjestetään säännöllisesti mahdollisuus osallistua paikallisen ja yksikkökohtaisen varhaiskasvatuksen suunnitteluun ja arviointiin.

²⁹ Suomen perustuslaki (731/1999) 6 § 2 mom.

³⁰ Yhdenvertaisuuslaki (1325/2014)

³¹ Laki miesten ja naisten välisestä tasa-arvosta (609/1986)

³² Euroopan ihmisoikeussopimus SopS 18-19/1990

³³ YK:n yleissopimus lapsen oikeuksista 1989

³⁴ Kestävän kehityksen tavoitteet – Agenda 2030. YK:n yleiskokous 2015

³⁵ Varhaiskasvatuslaki 2 a § (580/2015)

Varhaiskasvatusympäristön on oltava kehittävä, oppimista edistävä sekä terveellinen ja turvallinen lapsen ikä ja kehitys huomioon ottaen. Toimitilojen ja toimintavälineiden on oltava asianmukaisia ja niissä on huomioitava esteettömyys³⁶. Päiväkodissa tai perhepäivähoidossa olevalle lapselle on tarjottava täysipainoinen ravinto. Ruokailu on oltava tarkoituksenmukaisesti järjestetty ja ohjattu.³⁷

Varhaiskasvatuksessa noudatetaan henkilöstön kelpoisuusvaatimuksista annettuja säädöksiä³⁸. Lastentarhanopettajan tehtäviin kelpoisuusvaatimuksena on vähintään kasvatustieteen kandidaatin tutkinto, johon sisältyvät lastentarhanopettajan koulutus, tai sosiaali- ja terveysalan ammattikorkeakoulututkinto, johon sisältyvät varhaiskasvatukseen ja sosiaalipedagogiikkaan suuntautuneet opinnot sen laajuisina kuin valtioneuvoston asetuksella tarkemmin säädetään. Asetuksessa annetaan myös tarkemmat säännökset erityislastentarhanopettajan tehtävään lastentarhanopettajan kelpoisuuden lisäksi edellytettävästä erikoistumiskoulutuksesta. Lastenhoitajan kelpoisuusvaatimuksena on tehtävään soveltuva sosiaali- ja terveysalan perustutkinto (lähihoitaja), lapsi- ja perhetyön perustutkinto (lastenhojaaja) tai muu vastaava tutkinto. Päiväkodissa hoito- ja kasvatustehtävissä toimivista vähintään kolmanneksen tulee olla kelpoisia lastentarhanopettajan tehtävään, muilla tulee olla lastenhoitajan kelpoisuus³⁹. Muussa kuin päiväkodissa toteuttavaan varhaiskasvatukseen ei ole kelpoisuusvaatimuksia. Varhaiskasvatuksen ammatillisiin johtotehtäviin kelpoisuusvaatimuksena on lastentarhanopettajan kelpoisuus sekä riittävä johtamistaito⁴⁰.

Varhaiskasvatuksessa otetaan lisäksi huomioon työsuojeluun ja turvallisuuteen liittyvät säännökset, henkilötietoja koskevat säännökset sekä lasten kanssa työskentelevien rikostaustan selvittämistä⁴¹ ohjaavat määräykset. Turvallisuuden edistämisen tulee olla suunnitelmallista ja säännöllisesti arvioitua. Kunnan on varhaiskasvatusta järjestäessään toimittava yhteistyössä opetuksesta, liikunnasta ja kulttuurista, sosiaalihuollosta, lastensuojelusta, neuvolatoiminnasta ja muusta terveydenhuollosta vastaavien sekä muiden tarvittavien tahojen kanssa.⁴²

2.2 Varhaiskasvatuksen toimintamuodot

Varhaiskasvatusta annetaan päiväkodissa, perhepäivähoidossa tai muuna varhaiskasvatuksena, esimerkiksi kerho- tai leikkitoimintana⁴³. Varhaiskasvatuslain ja varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden tavoitteet ohjaavat kaikkia varhaiskasvatuksen toimintamuotoja. Varhaiskasvatuksen toimintamuodot eroavat toisistaan oppimisympäristöltään, resursseiltaan, henkilöstön koulutukselta ja kelpoisuusvaatimuksilta, henkilöstörakenteilta, lapsiryhmien koolta sekä lasten ja henkilöstön väliseltä suhdeluvulta. On tärkeää, että huoltajat saavat riittävästi tietoa kaikkien toimintamuotojen sisällöistä ja ominaispiirteistä. Huoltajien kanssa arvioidaan varhaiskasvatuksen toimintamuotoa ja laajuutta lapsen edun näkökulmasta. Neuvontaa

³⁶ Varhaiskasvatuslaki 6 § (580/2015)

³⁷ Varhaiskasvatuslaki 2 b § (580/2015)

³⁸ Laki sosiaalihuollon ammatillisen henkilöstön kelpoisuusvaatimuksista (272/2005) 7, 8, 9, 15 ja 16 § sekä Valtioneuvoston asetus sosiaalihuollon ammatillisen henkilöstön kelpoisuusvaatimuksista (608/2005) 1 ja 2 §

³⁹ Asetus lasten päivähoidosta 6 § (806/1992)

⁴⁰ Laki sosiaalihuollon ammatillisen henkilöstön kelpoisuusvaatimuksista 10 § 3 mom.

⁴¹ Laki lasten kanssa työskentelevien rikostaustan selvittämisestä (504/2002)

⁴² Varhaiskasvatuslaki 11 e § (580/2015)

⁴³ Varhaiskasvatuslaki 1 §

ja ohjausta annetaan palvelujen piiriin hakeutuessa, mutta myös lapsen jo ollessa varhaiskasvatuspalvelujen piirissä.⁴⁴

Päiväkodeissa toteutettava varhaiskasvatus on yleisin varhaiskasvatuksen toimintamuodoista. Päiväkodeissa toiminta on ryhmämuotoista. Lapsiryhmät voidaan muodostaa eri tavoin esimerkiksi lasten ikä, sisarussuhteet tai tuen tarve huomioiden. Ryhmien tulee olla pedagogisesti tarkoituksenmukaisia ja niiden muodostamisessa otetaan huomioon henkilöstön mitoittamiseen ja ryhmien enimmäiskokoon liittyvät säännökset. Päiväkotien henkilöstön moniammatillisuus on voimavara laadukkaana varhaiskasvatuksen toteuttamiselle, kun kaikkien osaaminen, vastuut, tehtävät ja ammattiroolit toteutuvat tarkoituksenmukaisella tavalla. Varhaiskasvatuslaki korostaa pedagogiikan merkitystä ja samalla lastentarhanopettajan pedagogista vastuuta. Kokonaisvastuu lapsiryhmän toiminnan suunnittelusta, toiminnan suunnitelmallisuuden ja tavoitteellisuuden toteutumisesta sekä toiminnan arvioinnista ja kehittämisestä on lastentarhanopettajalla. Lastentarhanopettajat, lastenhoitajat ja muu varhaiskasvatuksen henkilöstö suunnittelevat ja toteuttavat toimintaa yhdessä.

Perhepäivähoito on pienessä ryhmässä toteutettavaa varhaiskasvatusta. Sitä voidaan järjestää perhepäivähoitajan tai lapsen kotona tai ryhmäperhepäivähoitona. Kodeissa työskentelevät perhepäivähoitajat vastaavat oman ryhmänsä toiminnasta. Perhepäivähoidon johtaminen tukee perhepäivähoitajien tavoitteellista toiminnan suunnittelua ja toteuttamista.

Muun varhaiskasvatuksen toteutus ja painopisteet vaihtelevat toiminnan järjestäjän päätösten mukaan. Muuta varhaiskasvatusta voidaan järjestää esimerkiksi leikkipuisto- tai kerhotoimintana. Toiminta on ohjattua ja tavoitteellista. Muussa varhaiskasvatuksessa lasten säännöllinen osallistumisaika on yleensä muita varhaiskasvatuksen toimintamuotoja lyhyempi.

2.3 Varhaiskasvatus osana lapsen kasvun ja oppimisen polkua

Varhaiskasvatus on keskeinen lapsia ja heidän perheitään koskeva palvelu, johon suurin osa lapsista osallistuu ennen oppivelvollisuutta. Varhaiskasvatuksen aloittaminen on muutos lapselle ja hänen perheelleen. Lapset tuovat varhaiskasvatukseen mukanaan aiemman elämäkokemuksensa, jossa merkittävänä tekijänä ovat huoltajien ja lasten väliset vuorovaikutus- ja kiintymyssuhteet. Henkilöstön tehtävänä on luoda luottamuksellinen suhde lapseen. Huoltajien ja henkilöstön välinen yhteistyö luo jatkuvuutta ja turvallisuutta lapsen elämään. Sovittaessa lapsen varhaiskasvatuksen tavoitteista avoin, arvostava ja tasavertainen kohtaaminen on tärkeää. Säännöllinen yhteistyö on oleellista, jotta perheiden ja henkilöstön yhteinen kasvatustehtävä muodostaa lapsen kannalta mielekkään kokonaisuuden.

Laadukas varhaiskasvatus perustuu lapsen tuntemiseen. Varhaiskasvatuksessa jokainen lapsi kehittyy ja oppii omien edellytystensä mukaisesti. Lapsilla on kehityksen eri vaiheissa erilaisia tarpeita, joihin henkilöstön tulee vastata sopivalla tavalla. Henkilöstön tietämys lasten kehityksen yleisestä etenemisestä sekä oppimisesta ohjaa lasten ikää ja kehitystä vastaavan pedagogisen toiminnan suunnittelua ja

---

⁴⁴ Varhaiskasvatuslaki 11 a § (108/2016), 11 b § (1290/1999) ja 11 c § (909/2012), Laki lasten kotihoidon ja yksityisen hoidon tuesta (1128/1996) ja Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi varhaiskasvatuslain sekä lasten kotihoidon ja yksityisen hoidon tuesta annetun lain muuttamisesta (80/2015) 11 a § perustelut s. 37-45

toteuttamista. Lapsella on oikeus turvallisiin vertaissuhteisiin sekä mahdollisimman pysyviin vuorovaikutussuhteisiin varhaiskasvatuksen henkilöstön kanssa⁴⁵.

Varhaiskasvatus ja siihen kuuluva esiopetus sekä perusopetus muodostavat lapsen kehityksen ja oppimisen kannalta johdonmukaisesti etenevän kokonaisuuden ja perustan elinikäiselle oppimiselle. Laadukkaan kokonaisuuden lähtökohtana on, että varhaiskasvatuksen, esi- ja perusopetuksen henkilöstö tuntevat kasvatusta- ja opetusjärjestelmän, sen eri vaiheiden keskeiset tavoitteet, ominaispiirteet ja käytännöt. Lasten hyvinvoinnin sekä kehityksen ja oppimisen sujuvuuden vuoksi siirtymävaiheet suunnitellaan ja niitä arvioidaan.

Varhaiskasvatuksen järjestäjä luo yhteistyön rakenteet ja tiedon siirron käytännöt, joiden avulla siirtymät kotoa varhaiskasvatukseen, varhaiskasvatuksen aikana sekä varhaiskasvatuksesta esiopetukseen ja sieltä perusopetukseen ovat mahdollisimman sujuvia. On lapsen edun mukaista, että lasta koskevat tiedot välittyvät siirtymävaiheissa huoltajien kanssa sovitulla tavalla. Tietojen siirtämisessä voidaan hyödyntää varhaiskasvatuksen aikana koottuja lapsen kehitystä ja oppimista kuvaavia dokumentteja sekä lapselle laadittua varhaiskasvatussuunnitelmaa. Tiedon siirrossa noudatetaan voimassa olevia säädöksiä.⁴⁶

2.4 Arvoperusta

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet on laadittu oheisena esitetyn arvoperustan mukaisesti.

Lapsuuden itseisarvo

Varhaiskasvatuksen tehtävänä on suojella ja edistää lasten oikeutta hyvään ja turvalliseen lapsuuteen. Varhaiskasvatus perustuu käsitykseen lapsuuden itseisarvosta. Jokainen lapsi on ainutlaatuinen ja arvokas juuri sellaisena kuin hän on. Jokaisella lapsella on oikeus tulla kuulluksi, nähdyksi, huomioon otetuksi ja ymmärretyksi omana itsenään sekä yhteisönsä jäsenenä. Yleisperiaatteina ovat lapsen edun ensisijaisuus, lapsen oikeus hyvinvointiin, huolenpitoon ja suojeluun, lapsen mielipiteen huomioon ottaminen sekä tasa-arvoisen kohtelun vaatimus ja lapsen syrjintäkielto YK:n Lapsen oikeuksien sopimuksen⁴⁷, varhaiskasvatuslain⁴⁸ ja YK:n vammaisten henkilöiden oikeuksia koskevan yleissopimuksen mukaisesti⁴⁹.

Ihmisenä kasvaminen

Varhaiskasvatus perustuu elämän, kestävän elämäntavan ja ihmisoikeuksien kunnioittamiselle sekä ihmisarvon loukkaamattomuudelle. Henkilöstö tukee lasten kasvua ihmisyyteen, jota kuvaa pyrkimys totuuteen, hyvyteen ja kauneuteen sekä oikeudenmukaisuuteen ja rauhaan. Varhaiskasvatuksessa arvostetaan sivistystä, mikä ilmenee tavassa suhtautua itseensä, muihin ihmisiin, ympäristöön ja tietoon sekä tavassa ja tahdossa toimia oikein. Henkilöstö ohjaa lapsia toimimaan arvoperustan mukaisesti sekä keskustelemaan arvoista ja ihanteista. Varhaiskasvatuksessa kiusaamista, rasismia tai väkivaltaa ei hyväksytä missään muodossa eikä keneltäkään.

⁴⁵ Varhaiskasvatuslaki 2 a §

⁴⁶ Laki sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista 16 ja 17 §

⁴⁷ YK:n yleissopimus lapsen oikeuksista 1989

⁴⁸ Varhaiskasvatuslaki 2 a, 2 b, 7 a ja 7 b §

⁴⁹ YK:n yleissopimus vammaisten henkilöiden oikeuksista 2007

Lapsen oikeudet

Lapsella on oikeus ilmaista itseään, mielipiteitään ja ajatuksiaan sekä tulla ymmärretyksi niillä ilmaisun keinoilla joita hänellä on. Jokaisella lapsella on oikeus hyvään opetukseen, huolenpitoon ja kannustavaan palautteeseen. Lapsella on oikeus leikkiä, oppia leikkien ja iloita oppimastaan sekä rakentaa käsitystä itsestään, identiteetistään ja maailmasta omien lähtökohtiensa mukaisesti. Lapsella on oikeus yhteisöllisyyteen ja ryhmään kuulumiseen. Lapsella on oikeus saada tietoa monipuolisesti, käsitellä tunteita ja ristiriitoja sekä kokeilla ja opetella uusia asioita.⁵⁰

Yhdenvertaisuus, tasa-arvo ja moninaisuus

Varhaiskasvatus edistää suomalaisen yhteiskunnan demokraattisia arvoja, kuten yhdenvertaisuutta, tasa-arvoa ja moninaisuutta. Lapsilla tulee olla mahdollisuus kehittää taitojaan ja tehdä valintoja sukupuolesta, syntyperästä, kulttuuritaustasta tai muista ennako-odotuksista ja rajoituksista huolimatta. Henkilöstön tulee luoda moninaisuutta kunnioittava ilmapiiri. Varhaiskasvatus rakentuu moninaiselle suomalaiselle kulttuuriperinnölle, joka muotoutuu lasten, heidän huoltajiensa sekä henkilöstön vuorovaikutuksessa.

Perheiden monimuotoisuus

Ammatillinen, avoin ja kunnioittava suhtautuminen monimuotoisiin perheisiin ja perheiden erilaisiin katsomuksiin, uskontoihin, perinteisiin ja kasvatusnäkemysiin luovat edellytyksiä hyvälle kasvatusyhteistyölle⁵¹. Lasten perheidentiteettiä ja perhesuhteita tuetaan siten, että jokainen lapsi voi kokea oman perheensä arvokkaaksi.

Terveellinen ja kestävä elämäntapa

Lapsille tarjotaan mahdollisuuksia kehittää tunnetaitojaan ja esteettistä ajatteluaan. Varhaiskasvatuksen tehtävänä on ohjata lapsia terveyttä ja hyvinvointia edistäviin elämäntapoihin.

Varhaiskasvatuksessa tunnustetaan ja noudatetaan kestävä elämäntavan periaatteita ja arkikäytäntöjä niin, että sosiaalinen, kulttuurinen, taloudellinen ja ekologinen ulottuvuus huomioidaan. Varhaiskasvatus luo perustaa ekososiaaliselle sivistykselle niin, että ihminen ymmärtää ekologisen kestävyuden olevan edellytys sosiaaliselle kestävyydelle ja ihmisoikeuksien toteutumiselle.

Varhaiskasvatus on uskonnollisesti, katsomuksellisesti ja puoluepoliittisesti sitouttamaton. Varhaiskasvatusta ei saa käyttää kaupallisen vaikuttamisen kanavana.

2.5 Oppimiskäsitys

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet on laadittu perustuen oppimiskäsitykseen, jonka mukaan lapset kasvavat, kehittyvät sekä oppivat vuorovaikutuksessa muiden ihmisten ja lähiympäristön kanssa. Oppimiskäsitys pohjautuu myös näkemykseen lapsesta aktiivisena toimijana. Lapset ovat synnynnäisesti uteliaita ja haluavat oppia uutta, kerrata ja toistaa asioita. Oppiminen on kokonaisvaltaista ja sitä tapahtuu kaikkialla. Siinä yhdistyvät toiminta, tunteet, aistihavainnot, keholliset kokemukset ja ajattelu. Oppimista tapahtuu muun muassa lasten havainnoissa ja tarkkaillessa ympäristöään sekä jäljitellessä muiden

⁵⁰ YK:n yleissopimus lapsen oikeuksista 1989

⁵¹ Varhaiskasvatuslaki 2 a §

toimintaa. Lapset oppivat myös leikkien, liikkuen, tutkien, erilaisia työtehtäviä tehden, itseään ilmaisten sekä taiteisiin perustuvassa toiminnassa.

Varhaiskasvatuksessa oppimisen lähtökohtana ovat lasten aiemmat kokemukset, heidän mielenkiinnon kohteensa ja osaamisensa. On tärkeää, että uusilla opittavilla asioilla on yhteys lasten kehittyviin valmiuksiin sekä muuhun kokemusmaailmaan ja kulttuuritaustaan. Lapset oppivat parhaiten voidessaan hyvin ja kokiessaan olonsa turvalliseksi. Myönteiset tunnekokemukset ja vuorovaikutussuhteet edistävät oppimista. Vertaisryhmä ja kokemus yhteisöön kuulumisesta ovat lapsen oppimisen kannalta keskeisiä. Lasten tulee saada oppimiseensa henkilöstön ohjausta ja tukea. Lapsia kiinnostava, tavoitteellinen ja sopivasti haastava toiminta innostaa oppimaan lisää. Jokaisen lapsen tulee saada onnistumisen kokemuksia ja iloa omasta toiminnastaan sekä itsestään oppijana.

Leikki on varhaiskasvatustilanteiden lasten oppimiselle merkityksellistä. Se on lasta motivoivaa ja iloa tuottavaa toimintaa, jossa lapset samalla oppivat monia taitoja. Varhaiskasvatuksessa ymmärretään leikin itseisarvo lapselle sekä sen pedagoginen merkitys lasten oppimiselle ja kokonaisvaltaiselle kehitykselle.

2.6 Pedagogisesti painottunut kasvatuksen, opetuksen ja hoidon kokonaisuus

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa pedagogiikka perustuu määriteltyyn arvoperustaan, käsitykseen lapsesta, lapsuudesta sekä oppimisesta. Pedagogiikalla tarkoitetaan monitieteiseen, erityisesti kasvatusta ja varhaiskasvatustieteelliseen tietoon perustuvaa, ammatillisesti johdettua ja ammattihenkilöstön toteuttamaa suunnitelmallista ja tavoitteellista toimintaa lasten hyvinvoinnin ja oppimisen toteutumiseksi. Se näkyy varhaiskasvatuksen toimintakulttuurissa, oppimisympäristöissä sekä kasvatuksen, opetuksen ja hoidon kokonaisuudessa. Pedagogiikan painottuminen varhaiskasvatuksen kokonaisuudessa edellyttää pedagogista asiantuntemusta⁵² sekä sitä, että henkilöstöllä on yhteinen ymmärrys siitä, miten lasten oppimista ja hyvinvointia voidaan parhaalla tavalla edistää.

Varhaiskasvatus toteutuu henkilöstön, lasten ja ympäristön vuorovaikutuksessa, jossa kasvatusta, opetusta ja hoitoa muodostavat eheän kokonaisuuden. Näitä kolmea ulottuvuutta voidaan tarkastella käsitteellisesti erillisinä, mutta käytännön toiminnassa ne nivoutuvat yhteen. Tämä mahdollistaa kokonaisvaltaisen lähestymistavan lapsen kasvun, kehityksen ja oppimisen edistämiseksi. Kasvatusta, opetusta ja hoitoa painottuvat eri tavoin eri-ikäisten lasten toiminnassa sekä varhaiskasvatuksen eri toimintamuodoissa.

Kasvatus on toimintaa, jonka myötä kulttuuriset arvot, tavat ja normit välittyvät ja muovautuvat. Osaltaan kasvatuksen tavoite on siirtää kulttuuriperintöä sekä tärkeinä pidettyjä arvoja ja traditioita seuraavalle sukupolvelle. Kasvatusta avulla halutaan rohkaista lapsia muodostamaan omia mielipiteitään ja arvioimaan kriittisesti vallitsevia ajattelu- ja toimintatapoja sekä toimimaan eettisesti kestäväällä tavalla nyt ja tulevaisuudessa. Kasvatusta sivustavien tehtävienä on ohjata tietoisesti lasten yksilöllisen identiteetin muotoutumista siten, että lapset oppivat havaitsemaan oman toimintansa vaikutukset toisiin ihmisiin ja ympäristöönsä. Lasten kehitystä tuetaan niin, että he oppivat toimimaan sekä käyttämään osaamistaan myös toisten hyväksi.

Opetus lähtökohtana on varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa määritelty oppimiskäsitys. Opetuksen tarkoitus on edistää lasten oppimista ja auttaa lapsia luomaan merkityksiä itsestään, toisista ihmisistä sekä ympäröivästä maailmasta. Varhaiskasvatuksessa lapsia innostetaan ja motivoidaan

---

⁵² Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi lasten päivähoitosta annetun lain muuttamisesta ja eräksi siihen liittyviksi laeiksi (341/2014) 7 a § perustelut s. 18

opettelemaan uusia asioita sekä ohjataan käyttämään erilaisia oppimisen tapoja. Opetus tukee ja siinä hyödynnetään lasten luontaista uteliaisuutta ja tutkimisen halua. Opetuksessa otetaan huomioon lasten kehittyvät taidot, mielenkiinnon kohteet ja vahvuudet sekä lasten yksilölliset tuen tarpeet. Lisäksi opetuksen perustana ovat oppimisympäristöille (luku 3.2), laaja-alaiselle osaamiselle (luku 2.7) ja pedagogiselle toiminnalle (luku 4) asetetut tavoitteet.

Hoito on fyysisistä perustarpeista huolehtimisen lisäksi psyykkistä ja tunnepohjaista välittämistä, jolloin lapsi tuntee itsensä arvostetuksi ja ymmärretyksi sekä kokee olevansa yhteydessä toisiin ihmisiin. Vastavuoroinen ja kunnioittava vuorovaikutussuhde sekä myönteinen kosketus ja läheisyys muodostavat perustan hyvälle hoidolle ja huolenpidolle. Päivittäin toistuvat tilanteet, kuten ruokailu, pukeminen ja riisuminen, lepo ja hygieniasta huolehtiminen ovat keskeinen osa lapsen päivää. Varhaiskasvatuksen hoitotilanteet ovat aina samanaikaisesti kasvatusta- ja opetustilanteita, joissa opitaan esimerkiksi itsestä huolehtimisen taitoja, ajan hallintaa sekä omaksutaan tottumuksia. Hyvä hoito perustuu yhteisiin iloa tuottaviin kokemuksiin, jotka synnyttävät vahvan siteen mukana olijoiden kesken. Herkkyys lasten tarpeille ja huolenpito kuuluvat kaikkiin varhaiskasvatuksen tilanteisiin. Hyvinvoiva lapsi on valmis kokemaan ja oppimaan uutta.

2.7 Laaja-alainen osaaminen

Laaja-alaisella osaamisella tarkoitetaan tietojen, taitojen, arvojen, asenteiden ja tahdon muodostamaa kokonaisuutta. Osaaminen tarkoittaa myös kykyä käyttää tietoja ja taitoja sekä toimia tilanteen edellyttämällä tavalla. Laaja-alaisen osaamisen tarve korostuu ympäröivän maailman muuttuessa. Ihmisenä kasvaminen, opiskelu, työn teko sekä kansalaisena toimiminen edellyttävät nyt ja tulevaisuudessa laaja-alaista osaamista. Laaja-alaisen osaamisen kehittyminen alkaa varhaislapsuudessa ja jatkuu läpi elämän. Laaja-alaista osaamisen tavoitteet kulkevat jatkumona sekä esi- että perusopetuksen opetussuunnitelman perusteissa.

Varhaiskasvatuksessa painottuu lapsilähtöinen ja eheytetty pedagoginen toiminta. Monipuolinen toiminta sekä lasten ja henkilöstön yhdessä jakamat kokemukset ja pohdinnat edistävät lasten tietojen, taitojen, arvojen ja asenteiden kehittymistä. Laaja-alaisen osaamisen kehittyminen edistää lasten kasvua yksilöinä ja yhteisönsä jäseninä. Laaja-alaisen osaamisen kehittymiseen vaikuttaa se, miten varhaiskasvatuksessa työskennellään, miten eri oppimisympäristöjä käytetään sekä miten lasten hyvinvointia ja oppimista tuetaan.

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa kuvataan viisi toisiinsa liittyvää laaja-alaisen osaamisen osa-alueita. Laaja-alaisen osaamisen tavoitteet otetaan huomioon toimintakulttuurin ja oppimisympäristöjen kehittämisessä sekä kasvatuksessa, opetuksessa ja hoidossa. Luvussa 4.3 kuvattujen oppimisen alueiden tehtävänä on osaltaan edistää lasten laaja-alaista osaamista.

Laaja-alaisen osaamisen osa-alueet:

- ajattelu ja oppiminen
- kulttuurinen osaaminen, vuorovaikutus ja ilmaisu
- itsestä huolehtiminen ja arjen taidot
- monilukutaito
- osallistuminen ja vaikuttaminen.

Ajattelu ja oppiminen

Ajattelun ja oppimisen taidot kehittyvät vuorovaikutuksessa muiden ihmisten ja ympäristön kanssa muodostaen perustan muun osaamisen kehittymiselle ja elinikäiselle oppimiselle. Tiedon jäsentäminen ja uuden luominen edellyttävät luovaa ja kriittistä ajattelua, jonka perusta luodaan varhaiskasvatuksessa. Varhaiskasvatuksen tehtävä on tukea lasten ajattelun ja oppimisen taitoja. Lapsia autetaan tunnistamaan omia vahvuuksiaan ja taitojaan sekä vahvistetaan lasten luottamusta omaan osaamiseensa.

Lasten omat kokemukset, kysymykset ja havainnot ovat toiminnan lähtökohtana. Ihmettelylle, oivaltamiselle sekä oppimisen ilolle on tilaa. Tavoitteellinen ja monipuolinen toiminta virittää lasten uteliaisuutta. Lasten taitoja jäsentää, nimetä ja kuvata ympäristöä ja sen ilmiöitä tuetaan iän ja kehityksen mukaisesti. Lapsia rohkaistaan kysymään ja kyseenalaistamaan. Leikeissä lapsilla on mahdollisuus yhdessä kokeilla ideoitaan, tutkia maailmaa sekä käyttää mielikuvitustaan erilaisten tilanteiden ratkaisemisessa. Luovan ajattelun kehittymistä vahvistetaan esimerkiksi lastenkirjallisuuden, lorujen, musisoinnin, taiteellisen ilmaisun ja draaman avulla. Päivittäinen, riittävä fyysinen aktiivisuus tukee lasten ajattelua ja oppimista.

Lasten kanssa iloitaan onnistumisista ja opetellaan kannustamaan toisia. Lapsia rohkaistaan sinnikkyteen ja olemaan lannistumatta epäonnistumisista. Pedagoginen havainnointi sekä henkilöstön vastavuoroinen osallistuminen lasten leikkeihin sekä muuhun toimintaan tekee mahdolliseksi lasten ajatusten sekä sanattomien ja sanallisten aloitteiden kuulemisen ja huomioimisen. Lasten leikkejä ja muuta toimintaa dokumentoidaan, kokemuksista ja onnistumisista keskustellaan yhdessä lasten ja huoltajien kanssa.

Kulttuurinen osaaminen, vuorovaikutus ja ilmaisu

Lapset kasvavat kulttuurisesti, kielellisesti ja katsomuksellisesti moninaisessa maailmassa. Hyvään kulttuuriseen osaamiseen kuuluu taito kuunnella, tunnistaa ja ymmärtää eri näkemyksiä sekä kyky reflektoida omia arvoja ja asenteita. Vuorovaikutustaidoilla, kyvyllä ilmaista itseään sekä ymmärtää muita on tärkeä merkitys identiteetille, toimintakyvylle ja hyvinvoinnille. Toimiva vuorovaikutus erilaisista kulttuuri- ja katsomustaustoista tulevien ihmisten kanssa edellyttää oman kulttuurin ja katsomuksellisen taustan ymmärtämistä ja kunnioittamista. Varhaiskasvatuksessa edistetään lasten kulttuurista osaamista sekä heidän vuorovaikutus- ja ilmaisutaitojaan.

Henkilöstö toimii mallina lapsille ihmisten kohtaamisessa. Lapsia kohdellaan arvostavasti ja ohjataan kohtaamaan muita ihmisiä kunnioittavasti ja ystävällisesti sekä noudattamaan hyviä tapoja. Lasten kanssa harjoitellaan asettumista toisen asemaan ja opetellaan tarkastelemaan asioita ja tilanteita rakentavasti eri näkökulmista.

Lasten kanssa harjoitellaan vuorovaikutus- ja ilmaisutaitoja turvallisesti vertaisryhmässä ja lähiyhteisössä. Lapsella tulee olla mahdollisuus tulla kuulluksi ja ymmärretyksi niillä vuorovaikutuksen ja ilmaisun keinoilla, joita hänellä on. Myönteisten ihmissuhteiden luominen ja ongelmatilanteiden rakentava ratkaiseminen edellyttävät yhteistyötaitojen ja itsesäätelytaitojen opettelua. Ryhmässä toimiminen ja esimerkiksi leikit, ruokailuhetket ja juhlat luovat mahdollisuuksia harjoitella sosiaalisia taitoja eri tilanteissa ja erilaisten ihmisten kanssa. Samalla lapset ja henkilöstö jakavat kokemuksia erilaisista perinteistä ja tavoista.

Lapsia tuetaan kulttuuri-identiteettien rakentamisessa ja myönteisen suhteen luomisessa moninaiseen ympäristöön. Lasten kanssa tutustutaan lähiympäristöön ja sen kulttuuriseen moninaisuuteen. Lapset

saavat mahdollisuuksia kokea ja oppia niin itselle tutusta kuin muista kulttuureista, kulttuuriperinnöstä sekä siitä, miten omaan ympäristöön ja kulttuuriin voi vaikuttaa.

Itsestä huolehtiminen ja arjen taidot

Itsestä huolehtiminen, terveyteen ja turvallisuuteen sekä arjen teknologian hallintaan liittyvät taidot ovat kaikille tärkeitä. Kyse on yksilön hyvinvoinnista sekä kestävään elämäntapaan sitoutumisesta. Varhaiskasvatuksen tehtävä on vahvistaa lasten hyvinvointiin liittyviä taitoja sekä ohjata heitä tekemään kestävä elämäntavan mukaisia valintoja. Varhaiskasvatuksessa tuetaan lasten myönteistä suhtautumista tulevaisuuteen.

Lasten kanssa pohditaan heidän hyvinvointiaan edistäviä ja haittaavia tekijöitä. Lapsia opetetaan havaitsemaan, tiedostamaan ja nimeämään omia tunteitaan. Turvallisessa ilmapiirissä erilaisten tunteiden näyttäminen on sallittua ja henkilöstö auttaa lapsia tunteiden ilmaisussa ja itsesäätelystä. Lapsia rohkaistaan kysymään ja lapsen kysymyksiin vastataan. Lapsia lohdutetaan ja kannustetaan myötätuntoiseen käytökseen myös muita lapsia ja aikuisia kohtaan. Tunnetaitoja harjoitellaan päivittäisissä tilanteissa sekä esimerkiksi leikin, draaman ja taiteellisen ilmaisun avulla. Lapsia ohjataan myös kunnioittamaan omaa ja toisten kehoa.

Lasten itsenäisyyden asteittaista lisääntymistä tuetaan. Lapsia kannustetaan harjoittelemaan erilaisia taitoja kuten pukemista, ruokailua ja henkilökohtaisesta hygieniasta huolehtimista. Erilaiset työtehtävät ja toisten auttaminen kuuluvat lapsen päivään. Esimerkiksi omista ja yhteisistä tavaroista sekä luonnosta ja lähiympäristöstä huolehtiminen opettaa ekologisesti kestävään ja vastuulliseen toimintaan. Lapsia autetaan ja heitä kannustetaan pyytämään apua sitä tarvitessaan.

Lapsilla tulee olla mahdollisuus lepoon, monipuoliseen ravintoon sekä leikkiin ja fyysiseen aktiivisuuteen sisällä ja ulkona. Henkilöstö huolehtii, että päivärytmi on lasten tarpeille sopiva. Lapsille opetetaan turvataitoja. Lapsia ohjataan toimimaan turvallisesti varhaiskasvatuksen ympäristössä sekä lähiluonnossa ja liikenteessä. Lasten kanssa käsitellään kulutukseen, mainontaan ja rahankäyttöön liittyviä kysymyksiä. Lapset saavat kokemuksia omistamisesta, lainaamisesta, jakamisesta ja vaihtamisesta esimerkiksi leikin, retkien ja yhteisten keskustelujen myötä. Huoltajien kanssa tehdään yhteistyötä lasten hyvinvointiin ja turvallisuuteen liittyvissä asioissa.

Monilukutaito

Monilukutaito on ihmisten keskinäisen vuorovaikutuksen sekä ympäröivän maailman ymmärtämisen näkökulmasta keskeinen perustaito. Se tukee vuorovaikutusta moninaisissa kulttuurisissa ja kielellisissä ympäristöissä. Monilukutaidolla tarkoitetaan erilaisten viestien tulkinna ja tuottamisen taitoja. Tieto- ja viestintäteknologinen osaaminen on osa monilukutaitoa. Sitä tarvitaan lasten ja perheiden arjessa, ihmisten välisessä vuorovaikutuksessa sekä yhteiskunnallisessa osallistumisessa. Monilukutaito sekä tieto- ja viestintäteknologinen osaaminen edistävät lasten kasvatuksellista ja koulutuksellista tasa-arvoa. Varhaiskasvatuksen tehtävänä on tukea lasten monilukutaidon kehittymistä.

Monilukutaidon perustana on laaja tekstikäsitys, jonka mukaan viestit voivat olla muun muassa kirjoitettuja, puhuttuja, audiovisuaalisia tai digitaalisia. Monilukutaito sisältää erilaisia taitoja, kuten kuvallukutaidon, numeerisen lukutaidon, medialukutaidon ja peruslukutaidon. Se liittyy kiinteästi ajattelun

ja viestinnän taitoihin sekä kykyyn hankkia, muokata, tuottaa, esittää, arvioida ja arvottaa tietoa erilaisissa tilanteissa.

Lapsi viestii ja tutkii maailmaa kokonaisvaltaisesti ja moniaistisesti. Lasten kanssa nimetään asioita ja esineitä sekä opetellaan erilaisia käsitteitä. Lapsia innostetaan tutkimaan, käyttämään ja tuottamaan viestejä erilaisissa, myös digitaalisissa, ympäristöissä. Viestien herättämiin ajatuksiin ja tunteisiin eläydytään ja niistä keskustellaan yhdessä. Samalla tuetaan lapsen ilmaisun sekä puheen ja kielellisen tietoisuuden kehittymistä (luku 4.5). Lasten monilukutaidon kehittymistä edistävät esimerkiksi taiteellinen ilmaisu sekä lastenkirjallisuuden, pelien ja erilaisten mediasovellusten käyttäminen.

Lasten kanssa tutkitaan ja havainnoidaan tieto- ja viestintäteknologian roolia arkielämässä sekä tutustutaan mahdollisuuksien mukaan erilaisiin tieto- ja viestintäteknologisiin välineisiin, sovelluksiin ja peleihin. Digitaalista dokumentointia voidaan hyödyntää leikeissä, tutkimisessa, liikkumisessa, taiteellisessa kokemisessa ja tuottamisessa. Mahdollisuudet kokeilla ja tuottaa sisältöjä itse ja yhdessä muiden lasten kanssa käyttäen apuna tieto- ja viestintäteknologiaa edistävät lasten luovan ajattelun ja yhteistoiminnan taitoja sekä lukutaitoa. Henkilöstö ohjaa lapsia tieto- ja viestintäteknologian monipuoliseen ja turvalliseen käyttöön yhteistyössä huoltajien kanssa.

Osallistuminen ja vaikuttaminen

Aktiivinen ja vastuullinen osallistuminen ja vaikuttaminen luovat perustan demokraattiselle ja kestäväälle tulevaisuudelle. Tämä edellyttää yksilöltä taitoa ja halua osallistua yhteisön toimintaan sekä luottamusta omiin vaikuttamismahdollisuuksiinsa. Varhaiskasvatuksen tehtävä on tukea lasten kehittyviä osallistumisen ja vaikuttamisen taitoja sekä kannustaa oma-aloitteisuuteen.

Lasten arvostava kohtaaminen, heidän ajatustensa kuunteleminen ja yhdessä toisten lasten ja aikuisten kanssa toimiminen vahvistavat lasten osallistumisen ja vaikuttamisen taitoja. Kun lapset ovat mukana vaikuttamassa, he oppivat samalla vuorovaikutustaitoja sekä yhteisten sääntöjen, sopimusten ja luottamuksen merkitystä. Lasten osallistumisen ja vaikuttamisen taidot vahvistuvat, kun he ovat mukana suunnittelemassa, toteuttamassa ja arvioimassa toimintaa yhdessä henkilöstön kanssa. Lapset ovat mukana pohtimassa ja suunnittelemassa esimerkiksi oppimisympäristöjä (luku 3.2), leikkivälineiden hankintaa ja käyttöä sekä juhlien ja retkien sisältöä.

Henkilöstö kannustaa ja rohkaisee lapsia osallistumiseen lasten yksilölliset tarpeet ja valmiudet huomioon ottaen. Yhteisen pohtimisen, keskustelun, ideoinnin, arvioinnin ja toiminnan toteutukseen osallistumisen kautta lasten käsitys itsestään kehittyy, itseluottamus kasvaa ja yhteisössä tarvittavat sosiaaliset taidot muovautuvat. Lämmin ja välittävä ilmapiiri sekä toimiva vuorovaikutus edistävät lasten oma-aloitteisuutta, osallistumista ja vaikuttamista.

2.8 Paikallisesti päätettävät asiat

Paikallista varhaiskasvatussuunnitelmaa laadittaessa keskustellaan, mitä tässä luvussa määrätyt varhaiskasvatuksen tehtävät ja yleiset tavoitteet merkitsevät ja miten varhaiskasvatukselle asetettujen tavoitteiden toteutumisesta voidaan huolehtia eri toimintamuodoissa.

Paikallisessa varhaiskasvatussuunnitelmassa kuvataan

- varhaiskasvatuksen järjestäminen paikallisesta näkökulmasta
- varhaiskasvatuksen tehtävä osana lapsen kasvun ja oppimisen polkua paikallisesta näkökulmasta
- varhaiskasvatuksen arvoperusta ja sitä mahdollisesti täydentävät paikalliset näkökulmat
- oppimiskäsitys ja sitä mahdollisesti täydentävät paikalliset näkökulmat
- pedagogisesti painottunut kasvatuksen, opetuksen ja hoidon kokonaisuus ja sitä mahdollisesti täydentävät paikalliset näkökulmat
- laaja-alaisen osaamisen tavoitteet ja niihin mahdollisesti liittyvät paikalliset painotukset sekä ne toimenpiteet, joiden avulla tavoitteiden toteutumista arvioidaan ja kehitetään
- miten luvussa 2 kuvatut varhaiskasvatuksen tehtävä ja yleiset tavoitteet toteutuvat eri toimintamuodoissa.

Arvoperusta ja oppimiskäsitys sekä laaja-alaisen osaamisen tavoitteet otetaan huomioon ja niitä syvennetään varhaiskasvatuksen toimintakulttuuria, varhaiskasvatuksen pedagogisen toiminnan, suunnittelun, toteuttamisen ja arvioinnin sekä kehityksen ja oppimisen tukea käsittelevissä osissa varhaiskasvatussuunnitelmaa.

3. VARHAISKASVATUKSEN TOIMINTAKULTTUURI

Toimintakulttuuri on historiallisesti ja kulttuurisesti muotoutunut tapa toimia, joka muovautuu yhteisön vuorovaikutuksessa. Varhaiskasvatuksen järjestäjän ja varhaiskasvatusta johtavien henkilöiden tehtävänä on luoda edellytykset toimintakulttuurin kehittämiseksi ja arvioinnille varhaiskasvatuksen eri toimintamuodoissa ja yksiköissä.

Varhaiskasvatuksen toimintakulttuuri on kokonaisuus, joka rakentuu muun muassa

- arvoista ja periaatteista
- työtä ohjaavien normien ja tavoitteiden tulkinnasta
- oppimisympäristöistä ja työtavoista
- yhteistyöstä ja sen eri muodoista
- vuorovaikutuksesta ja ilmapiiristä
- henkilöstön osaamisesta, ammatillisuudesta ja kehittämisotteesta
- johtamisrakenteista ja -käytännöistä
- toiminnan organisoinnista, suunnittelusta, toteuttamisesta ja arvioinnista.

Toimintakulttuuria muovaavat tiedostetut, tiedostamattomat ja joskus myös tahattomat tekijät. Yhteisön kaikki jäsenet vaikuttavat toimintakulttuuriin. Toimintakulttuurilla on vaikutusta kaikkiin jäseniin riippumatta siitä, tunnustetaanko sen merkitys vai ei.

Varhaiskasvatuksessa kaikkien toimintatapojen tulee tukea lapsen kehitystä ja oppimista ja ne tulee pystyä pedagogisesti perustelemaan. Henkilöstön on tärkeä tiedostaa, että heidän tapansa toimia ja olla vuorovaikutuksessa välittyy mallina lapsille, jotka omaksuvat varhaiskasvatusyhteisön arvoja, asenteita ja tapoja.

Toimintakulttuuri vaikuttaa varhaiskasvatuksen laatuun. Sillä on keskeinen merkitys varhaiskasvatuksen toteuttamisessa ja tavoitteiden saavuttamisessa. Kasvatus- ja opetustyön tavoitteita tukevan toimintakulttuurin avulla luodaan suotuisat olosuhteet lasten kehitykselle, oppimiselle, osallisuudelle, turvallisuudelle, hyvinvoinnille sekä kestäväälle elämäntavalle.

Johtaminen on yksi toimintakulttuuriin keskeisesti vaikuttava tekijä. Jokaisen lapsen hyvinvoinnin ja oppimisen edistäminen on lähtökohta varhaiskasvatuksen johtamisessa. Toimintakulttuurin kehittäminen edellyttää pedagogiikan johtamista. Pedagogiikan johtaminen on varhaiskasvatuksen kokonaisuuden tavoitteellista ja suunnitelmallista johtamista, arviointia ja kehittämistä. Se sisältää kaikki ne toimenpiteet, joilla luodaan edellytykset henkilöstön hyvälle työolosuhteille, ammatillisen osaamisen ja koulutuksen hyödyntämiselle ja kehittämiselle sekä pedagogiselle toiminnalle (luku 4.1).

3.1 Toimintakulttuurin kehittäminen ja sitä ohjaavat periaatteet

Yhteisön toimintakulttuuri on jatkuvasti muuttuva ja sitä tulee arvioida sekä kehittää. Yhteisiin tavoitteisiin sitoutuminen edistää arvoperustan ja oppimiskäsityksen toteutumista. Toimintakulttuurin vaikutusten pohdinta ja sen ei-toivottujen piirteiden tunnistaminen ja korjaaminen ovat tärkeä osa toimintakulttuurin

kehittämistä. Toimintakulttuurin jatkuvan kehittämisen perusedellytys on, että henkilöstö ymmärtää oman toimintansa taustalla vaikuttavien arvojen, tietojen ja uskomusten merkityksen sekä osaa arvioida niitä. Kehittämisessä on tärkeää toisia arvostava koko yhteisöä osallistava ja luottamusta rakentava dialogi. Lapsen etu on kaiken kehittämisen lähtökohta.

Johtaja mahdollistaa osallistavan toimintakulttuurin syntyminen luomalla rakenteita ammatilliseen keskusteluun. Lisäksi johtaja osallistaa työyhteisöä säännöllisesti keskustelemaan, kehittämään ja innovoimaan yhteistä toimintakulttuuria ja toimintaa. Johtaja kehittää yhteisöä oppivaksi yhteisöksi, jossa osaamista jaetaan. Päämääränä on, että yhteinen toiminta-ajatus ja toiminnan tavoitteet näkyvät käytännöissä. Johtaja vastaa siitä, että yhteisiä työkäytäntöjä havainnoidaan ja arvioidaan säännöllisesti. Lapset ja huoltajat ovat mukana toimintakulttuurin kehittämisessä ja arvioinnissa.

Varhaiskasvatuksen toimintakulttuuria kehitetään seuraavien periaatteiden mukaisesti:

Oppiva yhteisö toimintakulttuurin ytimenä

Varhaiskasvatuksessa toimitaan yhteisönä, jossa lapset ja henkilöstö oppivat yhdessä ja toinen toisiltaan. Oppivassa yhteisössä on tilaa erilaisille mielipiteille ja tunteille. Lapsia ja henkilöstöä kannustetaan rohkeasti jakamaan ajatuksiaan ja kokeilemaan uudenlaisia toimintatapoja. Jatkuvasti toimintaansa arvioiva ja kehittävä yhteisö haastaa itseään sekä tunnistaa ja hyödyntää vahvuuksiaan. Oppivassa yhteisössä arvostetaan kunnioittavaa ja huomaavaista käytöstä. Yhteisö rohkaisee kokeiluun, yrittämiseen ja sinnikkyyteen sekä sallii myös erehtymisen. Yhdessä tekeminen ja osallisuuden kokemukset vahvistavat yhteisöä.

Henkilöstöä kannustetaan itsearviointiin, tiedon ja osaamisen jakamiseen ja samalla ammatilliseen kehittymiseen. Yhdessä sovittujen tavoitteiden ja tehtävien pohdinta, ja oman työn säännöllinen arviointi sekä huoltajilta ja muilta yhteistyökumppaneilta saatu palaute edistävät yhteisön oppimista. Oppimista edistää myös kehittämistyöstä, arvioinneista ja tutkimuksesta saadun tiedon hyödyntäminen.

Leikkiin ja vuorovaikutukseen kannustava yhteisö

Leikkiin kannustavassa toimintakulttuurissa tunnustetaan leikin merkitys lapsen hyvinvoinnille ja oppimiselle. Henkilöstö tunnistaa leikkiä rajoittavia tekijöitä ja kehittää leikkiä edistäviä toimintatapoja ja oppimisympäristöjä. Lapsilla ja henkilöstöllä on mahdollisuus kokea yhdessä tekemisen ja leikin iloa.

Yhteisössä kannustetaan kaikkia kekseliäisyyteen, mielikuvituksen käyttöön ja luovuuteen. Onnistumisista ja oivalluksista iloitaan yhdessä. Leikki saa näkyä ja kuulua. Lasten leikkialoitteille, kokeiluille ja elämyksille annetaan tilaa ja aikaa. Leikkiville lapsille ja aikuisille mahdollistetaan keskittyminen leikkiin.

Varhaiskasvatuksen tavoitteita palvelemaan toimintakulttuuriin kuuluu henkilöstön keskinäinen yhteistyö sekä vuorovaikutus huoltajien ja lähiympäristön kanssa. Yhteisön jäsenet kunnioittavat toisiaan ja arvostavat yhteistyötä. Yhteisö rohkaisee lapsia hyvään vuorovaikutukseen sekä toimimaan ryhmän jäsenenä. Henkilöstö tukee lasten vertaissuhteiden syntyä ja vaalii ystävyysuhteita. Turvallisessa yhteisössä puututaan ristiriitoihin ja opetellaan rakentavia keinoja niiden ratkaisemiseksi. Yhdessä tekeminen ja ohjattu vuorovaikutus edistää lasten oman ainutlaatuisuuden tunnistamista sekä taitoa toimia monenlaisten ihmisten kanssa.

Osallisuus, yhdenvertaisuus ja tasa-arvo

Varhaiskasvatuksen toimintakulttuurissa edistetään osallisuutta, yhdenvertaisuutta ja tasa-arvoa kaikessa toiminnassa. Toimintaa kehitetään inklusion periaatteiden mukaisesti. Lasten, henkilöstön ja huoltajien aloitteita, näkemyksiä ja mielipiteitä arvostetaan. Tämä edellyttää osallisuutta edistävien toimintatapojen sekä rakenteiden tietoista kehittämistä. Lasten ymmärrys yhteisöstä, oikeuksista, vastuusta ja valintojen seurauksista kehittyi osallisuuden kautta. Osallisuutta vahvistaa lasten sensitiivinen kohtaaminen ja myönteinen kokemus kuulluksi ja nähdyksi tulemisesta. Lasten ja huoltajien osallistuminen toiminnan suunnitteluun, toteuttamiseen ja arviointiin vahvistaa osallisuutta. Jokainen henkilöstön jäsen on tärkeä osa kasvatusyhteisöä.

Yhteisön jäsenet tulevat kohdatuiksi ja kohdelluiksi riippumatta mistään henkilöön liittyvästä tekijästä⁵³. Samanarvoisuus ei merkitse samanlaisuutta. Toimintakulttuurin kehittämisen kannalta on tärkeää, että yhdenvertaisuutta ja tasa-arvoa koskevista asenteista keskustellaan työyhteisöissä. Lisäksi tulee pohtia miten esimerkiksi kieleen, etnisyyteen, vammaisuuteen, sukupuoleen ja sen moninaisuuteen liittyvät asenteet näkyvät puheissa, eleissä, teoissa ja toimintatavoissa. Varhaiskasvatus on sukupuolisensitiivistä. Esimerkiksi vuorovaikutuksen ja kielenkäytön mallit sekä tavat toimia stereotyyppisten sukupuoliroolien mukaisesti välittyvät usein lapsille. Henkilöstö rohkaisee lapsia tekemään valintoja ilman sukupuoleen tai muihin henkilöihin liittyviin seikkoihin sidottuja roolimalleja, ennako-odotuksia ja rajoituksia. Henkilöstö tunnistaa lasten keskinäisten kohtaamisten eriarvoistavia piirteitä sekä puuttuu niihin hienotunteisesti. Myönteisellä ja kannustavalla vuorovaikutuksella tuetaan lapsen oman identiteetin ja itsetunnon kehitystä.

Kulttuurinen moninaisuus ja kielitietoisuus

Varhaiskasvatus on osa kulttuurisesti muuntuva ja monimuotoista yhteiskuntaa. Kulttuurinen moninaisuus nähdään voimavarana. Yhteisössä tunnustetaan, että oikeus omaan kieleen, kulttuuriin, uskontoon ja katsomukseen on perusoikeus. Varhaiskasvatuksessa arvostetaan ja hyödynnetään suomalaista kulttuuriperintöä ja kansalliskieliä sekä yhteisön ja ympäristön kulttuurista, kielellistä ja katsomuksellista monimuotoisuutta. Tämä edellyttää henkilöstöltä tietoa toisista kulttuureista ja erilaisista katsomuksista sekä taitoa nähdä ja ymmärtää asioita monesta näkökulmasta ja asettua toisen asemaan. Erilaisista ajattelu- ja toimintatavoista keskustellaan rakentavasti ja luodaan myös uusia tapoja toimia yhdessä. Samalla edistetään kulttuurisesti kestävä kehitystä.

Kielitietoisessa varhaiskasvatuksessa tiedostetaan, että kielet ovat läsnä jatkuvasti ja kaikkialla. Henkilöstö ymmärtää kielen keskeisen merkityksen lasten kehityksessä ja oppimisessa, vuorovaikutuksessa ja yhteistyössä sekä identiteettien rakentumisessa ja yhteiskuntaan kuulumisessa. Monikielisyyden näkyväksi tekeminen tukee lasten kehitystä kulttuurisesti moninaisessa maailmassa. Henkilöstön tulee tiedostaa, että he ovat lapsille kielellisiä malleja, ja kiinnittää huomiota omaan kielenkäyttöön. Henkilöstö rohkaisee lapsia käyttämään kieltä monipuolisesti. Lasten kielelliset lähtökohdat huomioidaan ja heille annetaan aikaa ja mahdollisuuksia vaihteleviin kielenkäytön tilanteisiin.

Hyvinvointi, turvallisuus ja kestävä elämäntapa

Varhaiskasvatuksessa kannustetaan lapsia ja henkilöstöä terveellisiin, turvallisiin ja liikunnallisiin elämäntapoihin. Varhaiskasvatuksessa liikutaan monipuolisesti sisällä ja ulkona sekä vältetään

---

⁵³ Yhdenvertaisuuslaki 7 § ja 8 §

pitkäkestoista istumista tai paikallaan oloa. Lasten hyvinvointia edistetään antamalla mahdollisuus päivän aikana rauhoittumiseen ja lepoon sekä tarjoamalla monipuolista, terveellistä ja riittävää ravintoa. Toimintakulttuurin kehittämisessä huomioidaan yhteisön mahdollisuus toimia kiireettömässä ja keskittymistä edistävässä ympäristössä. Selkeä ja suunnitelmallinen, mutta joustava päivän rakenne edistää hyvinvointia.

Varhaiskasvatuksessa pidetään huolta koko yhteisön fyysisestä, psyykkisestä ja sosiaalisesta turvallisuudesta. Varhaiskasvatuksessa ei sallita kiusaamista, väkivaltaa eikä häirintää. Lasten kanssa opetellaan tunnistamaan ja ratkaisemaan ristiriitoja rakentavasti. Häirintä-, kiusaamis- tai väkivaltatilanteista keskustellaan lasten huoltajien kanssa ja etsitään yhdessä ratkaisuja. Turvallisuuden edistämiseen kuuluu myös tapaturmien suunnitelmallinen ehkäisy ja seuranta, turvallisuuskasvatus sekä tiloista ja välineistä huolehtiminen. Varhaiskasvatus edellyttää toimivaa ja sitoutunutta turvallisuuden johtamista sekä turvallisuusasiat hallitsevaa henkilöstöä.

Kaikessa toiminnassa huomioidaan ekologisesti, sosiaalisesti ja taloudellisesti kestävä elämäntavan välttämättömyys. Arjen valinnoilla ja toimilla ilmennetään vastuullista suhtautumista luontoon. Varhaiskasvatuksessa edistetään välineiden ja tilojen yhteiskäyttöä, kohtuullisuutta, säästäväisyyttä, korjaamista ja uusiokäyttöä.

3.2 Varhaiskasvatuksen oppimisympäristöt

Varhaiskasvatuksessa tavoitteena on varmistaa kehittävä, oppimista edistävä, terveellinen ja turvallinen oppimisympäristö⁵⁴. Oppimisympäristöillä tarkoitetaan tiloja, paikkoja, yhteisöjä, käytäntöjä, välineitä ja tarvikkeita, jotka tukevat lasten kehitystä, oppimista ja vuorovaikutusta. Oppimisympäristö -käsite sisältää varhaiskasvatuksessa muun muassa fyysisen, psyykkisen ja sosiaalisen ympäristön. Oppimisympäristöjä kehitetään siten, että varhaiskasvatukselle asetetut tavoitteet voidaan saavuttaa⁵⁵ ja että, ne tukevat lasten terveen itsetunnon sekä sosiaalisten ja oppimisen taitojen kehittymistä. Ergonomia, ekologisuus, viihtyisyys ja esteettömyys sekä tilojen valaistus, sisäilman laatu ja siisteys otetaan huomioon oppimisympäristöjä rakennettaessa ja kehitettäessä.

Oppimisympäristöjä suunnitellaan ja rakennetaan yhdessä lasten kanssa. Niiden tulee tukea lasten luontaista uteliaisuutta ja oppimisen halua sekä tarjota mahdollisuuksia leikkiin, fyysiseen aktiivisuuteen, tutkimiseen sekä taiteelliseen ilmaisuun ja kokemiseen. Lapsilla tulee olla mahdollisuus tutkia maailmaa kaikilla aisteillaan ja koko kehollaan. Oppimisympäristöt tarjoavat lapsille vaihtoehtoja mieluisaan tekemiseen, monipuoliseen ja vauhdikkaaseen liikkumiseen, leikkeihin ja peleihin että rauhalliseen oleiluun. Lasten ideat, leikit ja tekemät työt näkyvät oppimisympäristöissä.

Varhaiskasvatuksen oppimisympäristöissä toimitaan joustavasti erikokoisissa ryhmissä, joissa jokaisella yhteisön jäsenellä on mahdollisuus osallistua toimintaan ja vuorovaikutukseen. Toiminta pienemmissä ryhmissä edistää lasten ja henkilöstön keskittymistä sekä lapsilähtöistä toimintaa.

Oppimisympäristöissä voidaan toteuttaa monenlaista pedagogista toimintaa ja ne muuntuvat tarpeen mukaan. Henkilöstön tulee ottaa huomioon lasten kiinnostuksen kohteet, yksilölliset taidot ja tarpeet sekä luvussa 4 kuvatut varhaiskasvatuksen toteuttamisen periaatteet. Yhteisesti sovitut säännöt ja toimintatavat auttavat luomaan ilmapiiriltään turvallisen, muita kunnioittavan ja yhteisvastuullisen oppimisympäristön.

⁵⁴ Varhaiskasvatuslaki 2 a ja 6 §

⁵⁵ Varhaiskasvatuslaki 2 a §

Oppimisympäristöjen tehtävänä on myös vahvistaa yhdenvertaisuutta ja sukupuolen tasa-arvoa. Niiden kehittäminen mahdollistaa perinteisten sukupuolistereotyyppien rikkomisen. Oppimisympäristöissä edistetään lasten kielellistä kehitystä, kielitietoisuutta sekä tuodaan näkyväksi kulttuurista moninaisuutta.

Luonto sekä pihat, leikkipuistot ja muut rakennetut ympäristöt ovat myös varhaiskasvatuksen oppimisympäristöjä. Ne tarjoavat kokemuksia, materiaaleja ja monipuolisia mahdollisuuksia leikkiin ja tutkimiseen. Niitä hyödynnetään liikunta- ja luontoelämysten ja oppimisen paikkoina.

Leikki- ja toimintavälineiden tulee olla monipuolisia ja muunneltavia⁵⁶. Niitä tulee olla riittävästi ja niiden tulee olla lasten saatavilla. Oppimisympäristöt ovat myös digitaalisia. Varhaiskasvatuksessa käytetään ja sovelletaan tieto- ja viestintäteknologiaa tarkoituksenmukaisella tavalla. Lasten omia tieto- ja viestintäteknologisia laitteita, leikkikaluja ja muita välineitä käytetään varhaiskasvatuksen järjestäjän tai muun palvelun tuottajan määrittämällä tavalla. Omien laitteiden ja välineiden käytöstä sovitaan huoltajien kanssa.

Yhteistyö muiden toimijoiden kanssa ja vierailut esimerkiksi kirjastoon, museoon, teatteriin ja huoltajien työpaikoille rikastavat lasten oppimisympäristöjä. Oppimisympäristöjen suunnittelu tarjoaa myös luontevan yhteistyömahdollisuuden henkilöstön ja huoltajien välille.

3.3 Yhteistyö varhaiskasvatuksessa

Yhteistyöllä tuetaan lapsen varhaiskasvatuksen järjestämistä siten, että jokainen lapsi saa oman kehityksensä ja tarpeidensa mukaista kasvatusta, opetusta ja hoitoa. Vastuu yhteistyön toteutumisesta ja suunnitelmallisuudesta on varhaiskasvatuksen järjestäjällä ja muulla palvelujen tuottajalla. He vastaavat myös siitä, että yhteistyötä toteutetaan tarvittaessa monialaisesti.

Huoltajien kanssa tehtävä yhteistyö

Huoltajien kanssa tehtävällä yhteistyöllä on tärkeä merkitys varhaiskasvatuksessa. Yhteistyön tavoitteena on huoltajien ja henkilöstön sitoutuminen lapsen terveen ja turvallisen kasvun, kehityksen ja oppimisen edistämiseen. Luottamuksen rakentaminen sekä tasa-arvoinen vuorovaikutus ja keskinäinen kunnioitus tukevat kasvatusyhteistyötä.

Kasvatustyöhön liittyvistä arvoista, tavoitteista ja vastuista keskustellaan sekä henkilöstön kesken että huoltajien kanssa. Yhteistyö on vuorovaikutteista ja edellyttää varhaiskasvatuksen henkilöstöltä aloitteellisuutta ja aktiivisuutta. Yhteistyössä huomioidaan perheiden moninaisuus, lasten yksilölliset tarpeet sekä huoltajuuteen ja vanhemmuuteen liittyvät kysymykset. Tarvittaessa keskusteluissa käytetään tulkkia molemminpuolisen yhteisymmärryksen varmistamiseksi⁵⁷.

Yhteistyöllä voi olla erilaisia tehtäviä ja muotoja lapsen varhaiskasvatuksen aikana. Lasten päivittäiset tapahtumat ja kokemukset jaetaan huoltajien kanssa. Kannustavat ja lapsen kehitystä ja oppimista myönteisesti kuvaavat viestit ovat tärkeitä. Huoltajien ja henkilöstön havainnot ja keskustelut lapsen päivästä luovat parhaat edellytykset lapsen kokonaisvaltaisen hyvinvoinnin turvaamiselle.

Yhteistyön merkitys on erityisen tärkeää siirtymävaiheissa, kuten lapsen aloittaessa varhaiskasvatuksessa ja varhaiskasvatuksen aikaisissa siirtymissä, lapsen vaihtaessa päiväkotia tai siirtyessä esiopetukseen.

⁵⁶ Varhaiskasvatuslaki 6 §

⁵⁷ Kielilaki 18 §

Yhteisellä keskustelulla on erityinen tehtävä laadittaessa lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa (Luku 1). Yhteistyön merkitys huoltajien kanssa korostuu, kun suunnitellaan ja toteutetaan lasten kehityksen ja oppimisen tukea (Luku 5). Luottamuksellinen ilmapiiri mahdollistaa huoltajien ja henkilöstön välisen yhteistyön myös pulmatilanteissa.

Lasten huoltajilla tulee olla mahdollisuus osallistua varhaiskasvatuksen toiminnan ja kasvatustyön tavoitteiden suunnitteluun ja kehittämiseen yhdessä henkilöstön ja lasten kanssa. Yhteistyö voi tukea myös huoltajien keskinäistä vuorovaikutusta. Huoltajien verkostoituminen ja yhteinen toiminta erilaisissa tilaisuuksissa vahvistaa yhteisöllisyyttä ja antaa tukea henkilöstön työlle.

Monialainen yhteistyö

Monialaisen yhteistyön tavoitteena on varmistaa varhaiskasvatuksen toteuttaminen toimintayksiköissä lasten tarpeita vastaavasti. Varhaiskasvatustilain mukaan kunnan on varhaiskasvatusta järjestäessään toimittava monialaisessa yhteistyössä ja luotava tarvittavat yhteistyörakenteet⁵⁸.

Varhaiskasvatuksessa tehdään yhteistyötä neuvolan ammattilaisten, muiden terveydenhuollon ja sosiaalipalveluiden toimijoiden kesken. Yhteistyön merkitys korostuu, kun jollain näistä tahoista herää huoli lapsen kehityksestä tai hyvinvoinnista tai kun lapsen tukea suunnitellaan ja järjestetään. Neuvolaterveydenhuollon laajojen terveystarkastusten (18 kk ja 4 v) yhteydessä voidaan pyytää varhaiskasvatuksen henkilöstön arvio lapsen kehityksestä, oppimisesta ja hyvinvoinnista sekä toimimisesta varhaiskasvatuksen lapsiryhmässä huoltajan kirjallisella suostumuksella⁵⁹. Varhaiskasvatuksen henkilökunnan antama arvio on tärkeä osa lapsen kokonaisvaltaisen kasvun, kehityksen ja hyvinvoinnin arviointia sekä tuen tarpeiden varhaista tunnistamista monialaisessa yhteistyössä.

Varhaiskasvatuksessa yhteistyötä tehdään myös opetuksesta, liikunnasta ja kulttuurista vastaavien tahojen kanssa. Yhteistyö kunnan varhaiskasvatuksen ja sen alueella toimivien yksityisten varhaiskasvatuspalvelujen tuottajien välillä on tärkeää. Muita varhaiskasvatuksen yhteistyötahoja ovat esimerkiksi järjestöt, seurakunnat ja ravitsemus- ja siivouspalvelut.

3.4 Paikallisesti päätettävät asiat

Paikallisessa varhaiskasvatussuunnitelmassa kuvataan

- varhaiskasvatuksen toimintakulttuurin kehittämisen tavoitteet ja arvioinnin käytännöt
- varhaiskasvatuksessa käytettävät oppimisympäristöt sekä niiden arviointiin liittyvät käytännöt
- yhteistyön tavoitteet ja käytännöt varhaiskasvatuksen toteuttamisessa, huoltajien kanssa sekä siirtymävaiheissa
- monialaisen yhteistyön tavoitteet, rakenteet ja käytännöt
- eri yhteistyömuotojen arvioinnin käytännöt.

Varhaiskasvatuksen järjestäjä huolehtii, että kukin varhaiskasvatuksen toimintayksikkö voi täsmentää toimintakulttuuriinsa ja oppimisympäristöjen kehittämiseen liittyviä tavoitteita sekä yhteistyöhön liittyviä käytäntöjä. Täsmennykset voidaan kirjata paikalliseen suunnitelmaan varhaiskasvatuksen järjestäjän päätöksen mukaisesti.

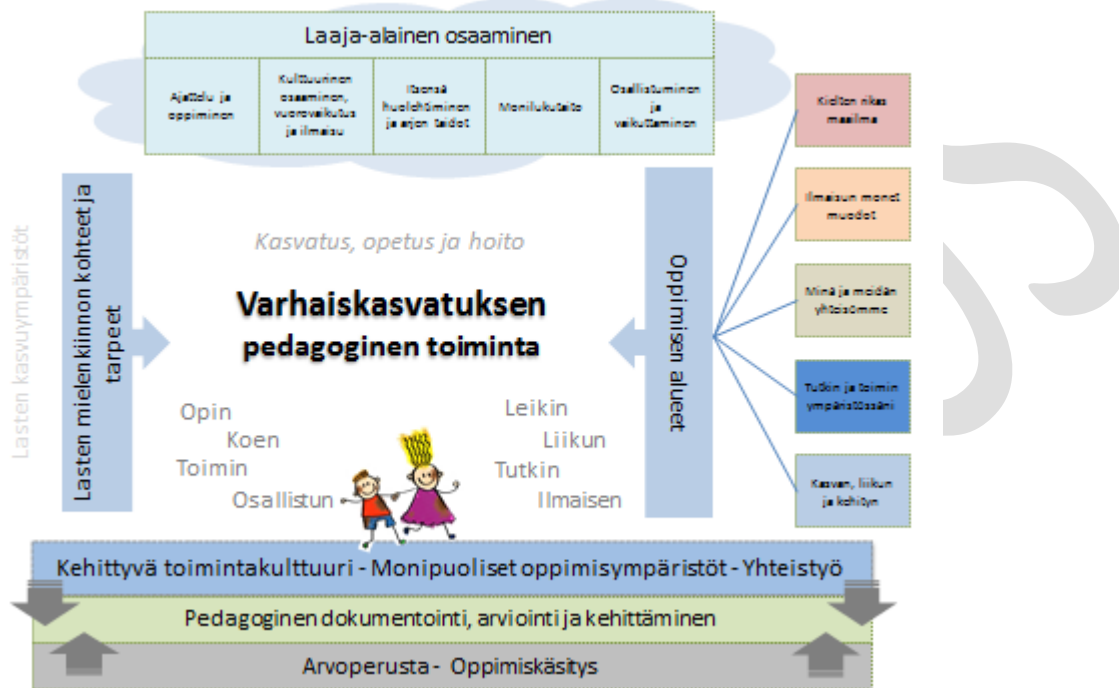
⁵⁸ Varhaiskasvatustilain 9 ja 11 e §

⁵⁹ Valtioneuvoston asetus neuvolatoiminnasta, koulu- ja opiskeluterveydenhuollosta sekä lasten ja nuorten ehkäisevästä suun terveydenhuollosta (380/2009) 7 §

4. VARHAISKASVATUKSEN PEDAGOGISEN TOIMINNAN SUUNNITTELU JA TOTEUTTAMINEN

4.1 Varhaiskasvatuksen pedagoginen viitekehys

Varhaiskasvatuksen pedagogista toimintaa ja sen toteuttamista kuvaa kokonaisvaltaisuus ja sen tavoitteena on edistää lasten hyvinvointia ja oppimista (kuvio 1). Varhaiskasvatus muodostuu lasten oma-aloitteisen toiminnan sekä henkilöstön suunnitteleman toiminnan luontevasta vuorottelusta. Varhaiskasvatuksen pedagoginen toiminta läpäisee kasvatuksen, opetuksen ja hoidon kokonaisuuden.

Kuva 1.

Arvoperusta (luku 2.4), oppimiskäsitys (luku 2.5), niitä tukeva toimintakulttuuri (luku 3) sekä monipuoliset oppimisympäristöt (luku 3.2) ja työtavat (luku 4.3) luovat tavoitteellisen toiminnan perustan. Lasten mielenkiinnon kohteet sekä heidän kasvuympäristöönsä liittyvät merkitykselliset asiat ovat toiminnan suunnittelun lähtökohtana. Toisena lähtökohtana ovat luvussa 4.5 kuvatut oppimisen alueet. Oppimisen alueet ovat varhaiskasvatuksen toiminnan yhteisiä tavoitteita. Niiden lisäksi kaikessa toiminnassa otetaan huomioon laaja-alaisen osaamisen tavoitteet (luku 2.7). Laadukkaan pedagogisen toiminnan edellytyksenä on suunnitelmallinen dokumentointi, arviointi ja kehittäminen (luvut 4.2 ja 7).

Pedagogisen toiminnan tavoitteita ja periaatteita tarkennetaan paikallisissa varhaiskasvatussuunnitelmissa. Tavoitteita tarkennettaessa otetaan huomioon varhaiskasvatuksen eri toimintamuodot ja niiden ominaispiirteet. Paikallinen varhaiskasvatussuunnitelma sekä lapsikohtaiset suunnitelmat ovat lapsiryhmän toiminnan suunnittelun lähtökohtia. Toimintaa toteutetaan niin, että jokaisella lapsella on oikeus edetä oppimisessaan siten, että varhaiskasvatuksesta ja esiopetuksesta muodostuu lapselle mielekäs jatkumo.

4.2 Pedagoginen dokumentointi

Varhaiskasvatuksessa pedagoginen dokumentointi on toiminnan suunnittelun, toteuttamisen ja arvioinnin perusta. Pedagogisella dokumentoinnilla tarkoitetaan jatkuvaa havainnointia ja tilannekohtaista tulkintaa sekä ymmärrystä pedagogisesta toiminnasta. Lasten ja henkilöstön tuottamat materiaalit ja keskustelut sekä erilaiset muistiinpanot ovat osa dokumentointia. Dokumentointi ei ole vain lopputulos vaan tapa työskennellä yhdessä lasten kanssa. Se tekee pedagogista työtä näkyväksi ja auttaa arvioimaan toimintaa yhdessä henkilöstön, lasten ja huoltajien kanssa.

Lapsen ja lapsiryhmän tunteminen ovat laadukkaan varhaiskasvatuksen toteuttamisen edellytyksiä. Saadakseen tietoa lapsen mielenkiinnon kohteista sekä lasten yksilöllisistä jo olemassa olevista ja kehittyvistä taidoista henkilöstön tulee havainnoida yksittäisen lapsen sekä lapsiryhmän toimintaa eri tilanteissa, erilaisista näkökulmista sekä erilaisissa oppimisympäristöissä. Suunnitelmallisen havainnoinnin tavoitteena on, että henkilöstö oppii tuntemaan yksittäistä lasta, ymmärtämään lasten välisiä suhteita sekä ryhmän henkilöstön ja lasten välisen vuorovaikutuksen luonnetta. Tämän tiedon avulla henkilöstö kykenee suunnittelemaan ja toteuttamaan toimintaa, joka vastaa lasten kehityksellisiin tarpeisiin ja ottaa huomioon lasten mielenkiinnon kohteita sekä kasvattaa ryhmän yhteenkuuluvuutta.

Henkilöstön tuottamat havainnointidokumentit ja muut lapsen kehityksen ja oppimisen dokumentit, kuten lasten työt, valokuvat tai kasvunkansiot, auttavat havaitsemaan lapsen kehitystä ja suunnittelemaan toimintaa jatkossa. Saatuja tietoja hyödynnetään esimerkiksi työtapojen ja oppimisympäristöjen muokkaamisessa lasten tarpeita vastaavaksi. Koottua dokumentaatiota käytetään niin, että kukin lapsi voi tutkia tekemiään töitä jälkepäin sekä havaita edistymistään. Tietoja hyödynnetään lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa laadittaessa ja sen toteutumista arvioitaessa. Systemaattista dokumentointia tarvitaan myös lasten kehityksen ja oppimisen tuen tarpeiden arvioinnissa (luku 5). Lisäksi havainnointia ja dokumentointia käytetään päivittäisen kannustavan palautteen antamisessa.

Pidemmältä aikaväliltä kootut dokumentit ovat tärkeä osa pedagogisen toiminnan arviointia (luku 7.1).

4.3 Monipuoliset työtavat

Varhaiskasvatukselle asetetut tehtävät ja tavoitteet sekä lasten ikä, tarpeet, edellytykset ja kiinnostuksen kohteet ohjaavat työtapojen valintaa. Toiminnalliset sekä luovuutta ja osallisuutta edistävät työtavat ovat lapsille luontevia oppimisen tapoja. Tällaisia työtapoja ovat esimerkiksi lasten omaehtoinen ja ohjattu leikki, tutkiminen, liikkuminen sekä taiteellinen ilmaisu ja kokeminen. Monipuoliset työtavat ovat sekä oppimisen väline että opettelun kohde. Tämän vuoksi on tärkeää, että henkilöstö ohjaa lapsia kokeilemaan ja käyttämään erilaisia työtapoja erikokoisissa ryhmissä sekä itsenäisesti. Työskenneltäessä lapsia rohkaistaan kyselemään ja ihmettelemään sekä päättämään ja ratkaisemaan ongelmia yhdessä.

Henkilöstöltä edellytetään herkkyyttä tunnistaa eri tilanteiden pedagogisia mahdollisuuksia. Tämä näyttäytyy muun muassa taitona havaita lasten aloitteita ja tunnetiloja sekä muuttaa ja suunnata omaa toimintaansa niiden mukaisesti. Pienempien lasten aloitteet ovat usein kehollisia ja sanattomia, joten niiden ymmärtäminen ja niihin vastaaminen edellyttävät henkilöstöltä sensitiivistä läsnäoloa.

Lapset ottavat osaa työtapojen suunnitteluun ja valintaan omien edellytystensä mukaisesti. Lapsilla tulee olla mahdollisuus tutkia maailmaa kaikilla aisteillaan, koko kehollaan ja kokeilla erilaisia työtapoja. Työtapojen vaihteleva käyttö tarjoaa eri-ikäisille ja eri tavoin oppiville lapsille onnistumisen kokemuksia.

Monipuoliset työtavat edellyttävät monipuolisia oppimisympäristöjä. Työtapojen käytössä hyödynnetään henkilöstön ja lasten osaamista sekä kokeillaan ja kehitetään uusia työtapoja.

4.4 Leikki kehityksen, oppimisen ja hyvinvoinnin lähteenä

Varhaiskasvatuksen tehtävä on tarjota lapsille mahdollisuuksia erilaisiin leikkeihin. Leikki on keskeinen lapsen kehitystä ja oppimista ja hyvinvointia edistävä toimintatapa. Sen kautta lapsi oppii, mutta lapselle itselleen leikki ei ole tietoisesti oppimisen väline vaan tapa olla ja elää sekä hahmottaa maailmaa. Kokemukset, jotka herättävät lapsissa tunteita, uteliaisuutta ja kiinnostusta, virittävät leikkiin.

Lapselle leikin merkitys syntyy leikistä itsestään. Leikki tuottaa lapsille iloa ja mielihyvää. Leikkiessään lapset ovat aktiivisia toimijoita; he jäsentävät ja tutkivat ympäröivää maailmaa, luovat sosiaalisia suhteita sekä muodostavat merkityksiä kokemuksistaan. Leikissä lapset rakentavat käsitystä itsestään ja muista ihmisistä. Leikkiessään lapset sekä jäljittelevät että luovat uutta ja muuntavat näkemäänsä. Silloin he myös mallintavat ja testaavat haaveitaan, toiveitaan, jotka voivat muodostua todeksi.

Leikissä lapsella on mahdollisuus vahvistaa sosiaalisia taitojaan sekä oppia havainnoimaan yhteisön sääntöjä. Ryhmässä leikkiessään lapset oppivat säätämään tunteitaan, tahtomistaan sekä huomioimaan toisten ihmisten näkökulmia. Yhteisöllisyys kasvaa leikin kautta ja vahvistaa myönteistä tunneilmastoa.

Leikissä on turvallista kokeilla, yrittää ja erehtyä. Mielikuvitus mahdollistaa sen, että leikissä lapset voivat kokeilla erilaisia rooleja ja ideoita, joita he muuten eivät voisi toteuttaa. Leikkiessään lapset voivat turvallisesti käsitellä itselleen vaikeita kokemuksia. Leikissä yhdistyvät keskeiset oppimista edistävät elementit: innostus, yhdessä tekeminen ja omien taitojen haastaminen. Leikki kehittyy ja saa eri muotoja leikkikokemusten karttuessa. Vuorovaikutus henkilöstön ja lasten välillä luo perustan ajattelun ja kielen kehitykselle sekä kehittyville leikkitaidoille.

Leikki on varhaiskasvatuksen keskeinen työtapana. Pedagogisessa toiminnassa voidaan yhdistää esimerkiksi draamaa, improvisaatiota tai satuja leikin juonen kehittämisessä ja leikkimaailmojen rakentamisessa. Henkilöstön tulee tiedostaa keskittyneen tutkimisen, spontaanin luovan ilmaisun sekä vauhdikkaiden liikunta- ja peuhausleikkien merkitys lasten hyvinvoinnille ja oppimiselle. Eri tilanteita voi rikastaa leikinomaisuudella. Lorut, sanaleikit, laulut ja yhteinen hassuttelu vahvistavat myönteistä ilmapiiriä, mikä tukee oppimista ja hyvinvointia.

Henkilöstön tehtävä on turvata leikin edellytykset, ohjata leikkiä sopivalla tavalla ja huolehtia siitä, että jokaisella lapsella on mahdollisuus olla osallisena yhteisissä leikeissä omien taitojensa ja valmiuksiensa mukaisesti. Pitkäkestoinen mielihyvää tuottava leikki tarvitsee aikaa, rauhaa ja tilaa sekä sopivia ja lasten saatavilla olevia leikkivälineitä ja materiaaleja. Oppimisympäristöjen tulee joustaa lasten leikkien mukaan, sillä ne eivät välttämättä pysy paikallaan niille nimetyissä tiloissa. Kulttuurisen moninaisuuden tulee näkyä oppimisympäristöissä, jotta lapset kieli- ja kulttuuritaustastaan riippumatta löytävät itselleen merkityksellisiä välineitä ja leikki-ideoita.

Leikin havainnointi avaa henkilöstön ymmärrystä lasten ajattelusta ja kiinnostuksen kohteista sekä heidän tunteistaan ja kokemuksistaan. Havaintoja käytetään leikin ja muun toiminnan suunnittelussa ja ohjaamisessa. Henkilöstöltä edellytetään herkkyyttä ja ammattitaitoa sekä sukupuolisensitiivisyyttä havaita lasten leikkialoitteita ja vastata niihin sopivalla tavalla. Lasten kulttuurin ja lapsille suunnatun median tunteminen auttaa henkilöstöä ymmärtämään lasten leikkejä. Henkilöstön osallistuminen leikkiin on tärkeää. Henkilöstön fyysinen ja psyykinen läsnäolo tukee lasten välistä ystävyyttä ja ehkäisee

ristiriitatilanteiden syntymistä. Leikillisessä oppimisympäristössä myös aikuinen on oppija. Henkilöstö jakaa lasten leikki-ideoita huoltajien kanssa. Tällä tavoin voidaan edistää leikkien jatkumista kotona tai varhaiskasvatuksessa.

4.5 Oppimisen alueet

Oppimisen alueet ovat henkilöstön työlle asetettuja, lasten kehitystä ja oppimista edistäviä tavoitteita. Niiden tarkoitus on tukea henkilöstöä monipuolisen ja eheytetyn pedagogisen toiminnan suunnittelussa ja toteuttamisessa yhdessä lasten kanssa. Oppimisen alueet eivät ole erikseen toteutettavia toisistaan irrallisia kokonaisuuksia, vaan niiden aihepiirejä yhdistetään ja sovelletaan lasten mielenkiinnonkohteiden ja osaamisen mukaisesti. Oppimisen alueet on ryhmitelty esiopetussuunnitelman perusteiden⁶⁰ mukaisesti viideksi kokonaisuudeksi:

- Kielten rikas maailma
- Ilmaisun monet muodot
- Minä ja meidän yhteisömme
- Tutkin ja toimin ympäristössäni
- Kasvan, liikun ja kehityn.

Eheytetty pedagoginen toiminta mahdollistaa asioiden ja ilmiöiden laaja-alaisen tarkastelun ja tutkimisen. Toiminnan lähtökohtana voi olla esimerkiksi jokin lapsia kiinnostava teema, satu tai tapahtuma. Aihepiirit voivat nousta myös leikeistä, retkistä tai spontaaneista vuorovaikutustilanteista lasten ja henkilöstön kesken. Oppimisen alueita yhdistelemällä voidaan toteuttaa lasten kiinnostuksen kohteisiin ja ideoihin perustuvia eri laajuisia projekteja. Toiminnan kesto ja toteutustapa vaihtelevat valittujen aihepiirien, tilanteiden ja lasten oppimisen mukaan. Henkilöstön tehtävänä on varmistaa, että pedagoginen toiminta edistää eri-ikäisten lasten kehitystä ja oppimista. Lapsilla on oikeus saada monipuolisia mahdollisuuksia kokeilla, harjoitella, opetella ja oppia uusia taitoja omaan tahtiinsa kaikilla oppimisen alueilla.

Kielten rikas maailma

Varhaiskasvatuksen tehtävä on tukea lasten kielellisten taitojen ja valmiuksien, kielitietoisuuden ja kielellisten identiteettien kehittymistä. Varhaiskasvatuksessa vahvistetaan lasten kiinnostusta ja uteliaisuutta kieliin, teksteihin ja kulttuureihin. Kielen kehityksen tukeminen kytkeytyy lapsen monilukutaidon kehittymiseen (luku 2.7). Lisäksi se on yhteydessä lasten kulttuuriseen osaamiseen ja vuorovaikutukseen liittyvään laaja-alaiseen osaamiseen.

Kielen ymmärtämisen taidot	Puheen tuottamisen taidot	Kielen käyttötaidot	Kielellinen muisti ja sanavarasto	Kielellinen tietoisuus	Vuorovaikutustaidot
----------------------------	---------------------------	---------------------	-----------------------------------	------------------------	---------------------

Kuvio 1. Lasten kielen kehityksen keskeiset osa-alueet

⁶⁰ Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2014

Lasten kielellistä kehitystä tukee myönteinen ja monipuolinen varhaiskasvatuksen kieliympäristö sekä yhteistyö huoltajien kanssa. Lähtökohtana on, että kieltä voi oppia kaikkialla. Lasten arkikieltä monipuolistetaan laajentamalla tietoisesti lasten sana- ja ilmaisuvarantoa sekä tukemalla lasten kielellistä aloitteellisuutta. Puhetta voidaan tukea tai korvata käyttämällä esimerkiksi kuvia, esineitä tai viittomia.

Lasten varhainen kommunikaatio tapahtuu non-verbaalisti liikkein, ilmein, ääntelyin ja elein, ja siinä hyödynnetään paitsi kuulo-, myös näkö- ja tuntoaistia. Lapset oppivat erottamaan ja tunnistamaan äänensävyjä, äänenpainoa ja puheen rytmiä. Myöhemmin lapset oppivat käyttämään ja ymmärtämään sanoja ja puhuttua kieltä. Kieli on lapsille sekä oppimisen kohde että väline. Sen avulla lapsi ottaa haltuun erilaisia tilanteita, asioita sekä toimii vuorovaikutuksessa muiden kanssa, ilmaisee itseään ja hankkii tietoa. Kielelliset taidot avaavat lapsille uusia vaikuttamisen keinoja, mahdollisuuksia osallisuuteen ja aktiiviseen toimijuuteen. Lapset voivat samaan aikaan omaksua useita eri kieliä, joiden kehittyminen ja käyttäminen voi olla tilanteittain eriytyntä.

Lasten ympäristössä ja tekstimaailmassa yhdistyvät luontevasti puhe, kuvat ja äänet, eri tavat välittää ajatuksia, ilmaista tunteita ja vaikuttaa toisiin. Monilukutaitoa tukevassa varhaiskasvatuksessa puheen rinnalla käytetään muun muassa visuaalisia, auditiivisia ja audiovisuaalisia viestejä sekä tekstejä.

Kielen kehityksen tukemisessa otetaan huomioon lasten yksilöllinen kielen kehitys ja vuorovaikutustaidot. Kielen oppimisen kannalta lasten kokemukset kuulluksi tulemisesta ja heidän aloitteisiinsa vastaamisesta ovat tärkeitä. Aikuisten sensitiivisyys ja reagointi myös lasten non-verbaaleihin viesteihin on keskeistä. Vuorovaikutustaitojen kehittymistä tuetaan kannustamalla lapsia kommunikoimaan henkilöstön ja toisten lasten kanssa.

Varhaiskasvatuksessa otetaan huomioon, että lasten kielelliset ympäristöt ovat erilaisia. Kotien kielenkäyttötavat ja vuorovaikutuskäytännöt vaihtelevat, ja kodeissa voidaan puhua useita kieliä. Kaksi- ja monikielisten lasten varhaiskasvatusta käsitellään luvussa 4.6. Kaksi- ja monikielisyys tarjoaa luontevan mahdollisuuden havainnoida ja opetella kieliä.

Runsas kielellinen mallintaminen, toiminnalliset harjoitukset sekä monipuoliset oppimisympäristöt tukevat kielen ja vuorovaikutustaitojen kehitystä. Toiminnan systemaattinen sanallistaminen tukee lasten sanavaraston kehittymistä ja kielen ymmärtämisen taitoja. Erilaisissa varhaiskasvatuksen tilanteissa käytetään mahdollisimman kuvailevaa ja tarkkaa kieltä, mikä vahvistaa lasten kielen käyttötaitoja.

Varhaiskasvatuksen tekstimaailman tulee olla rikas ja vaihteleva. Lasten kanssa tutustutaan monipuolisesti kirjallisuuteen. Kiireetön yhdessä keskustelu ja lukeminen sekä tarinoiden kerronta tarjoavat mahdollisuuden muun muassa pohtia sanojen merkityksiä ja opetella uusia käsitteitä. Lapsia kannustetaan kertomaan ja kuvailemaan asioita. Lasten kertomuksia, loruja ja sanallisia viestejä dokumentoidaan.

Henkilöstön tehtävänä on herättää ja lisätä lasten kiinnostusta suullisen ja kirjoitetun kielen havainnointiin sekä vähitellen myös lukemista ja kirjoittamista kohtaan. Ympäristössä olevia merkkejä, kuvia ja kirjoituksia sekä niiden merkityksiä tutkitaan yhdessä. Kielellä leikkelyä hyödynnetään muun muassa lasten kielellisen muistin kehittämisessä. Havainnoinnin ja tutkimisen avulla suunnataan lasten huomiota sanojen merkityksestä kielen muotoihin ja rakenteisiin. Lapsia rohkaistaan kirjoittamaan ja lukemaan leikkillisesti.

Lähiympäristön eri kielten havainnointi tukee lasten kielellistä tietoisuutta ja kasvua kulttuuriseen osaamiseen, vuorovaikutukseen sekä ilmaisuun (luku 4.6). Varhaiskasvatuksessa annetaan lasten kielenkäytöstä ja vuorovaikutustaidoista kannustavaa, myönteistä ja johdonmukaista palautetta.

Kielen oppimisen kannalta on tärkeää tiedostaa, että samanikäiset lapset voivat olla kielen kehityksessään eri vaiheissa.

Ilmaisun monet muodot

Varhaiskasvatuksen tehtävä on tukea lasten **musiikillista, kuvallista sekä sanallista ja kehollista ilmaisun** kehittymistä. Ilmaisun eri muodot tarjoavat lapsille keinoja hahmottaa maailmaa heitä puhuttelevalla ja innostavalla tavalla. Eri ilmaisun muodot ovat lasten tapoja saada omia tunteitaan ja ajatuksiaan näkyviksi ja kuuluviksi. Ne avaavat lapsille mahdollisuuksia kuvitella, kokea sekä luoda merkityksiä ympäröivästä maailmasta. Ilmaisua, samoin kuin leikkiä, vahvistavat mielikuvitusta ja luovuutta.

Varhaiskasvatuksen tulee tarjota lapsille monipuolisia mahdollisuuksia taiteelliseen ilmaisuun sekä esteettisiin elämyksiin ja kokemuksiin. Ilmaisun eri muotoja integroidaan päivittäisiin tilanteisiin ja leikkeihin. Ilmaisun eri muotoihin tutustutaan vaihtelevia työtapoja ja oppimisympäristöjä hyödyntäen. Lasten ilmaisun persoonallisuutta kunnioitetaan. Heidän yhteisille luoville prosesseilleen annetaan aikaa ja tilaa.

Ilmaisun eri muotoihin tutustuminen vahvistaa lasten laaja-alaista osaamista muun muassa osallistumisen ja vaikuttamisen, ajattelun ja oppimisen sekä monilukutaidon osa-alueilla. Työskentelyssä hyödynnetään henkilöstön, lasten sekä yhteistyökumppaneiden erityisosaamista.

Varhaiskasvatuksen tavoitteena on tarjota lapsille monipuolisia kokemuksia **musiikillisesta ilmaisusta**. Lasten kanssa opetellaan lauluja, kokeillaan erilaisia soittimia sekä tutustutaan eri musiikkityyleihin. Lapset saavat kokemuksia perussykkeestä, sanarytmistä ja kehosoitamisesta. Musiikkia kuunneltaessa ja äänillä leikittäessä kiinnitetään huomiota esimerkiksi äänen voimakkuuteen, sointiväreihin, rytmiin ja äänten korkeuseroihin. Toiminta tarjoaa lapsille kokemuksia musiikin tekemisestä yhdessä ja yksin. Lapsia rohkaistaan improvisoimaan sekä ilmaisemaan musiikin herättämiä ajatuksia ja tunteita esimerkiksi tanssien. Lapsilla on mahdollisuus saada kokemuksia yhteisten musiikkiesitysten harjoittelusta ja lapsia rohkaistaan esiintymään yhdessä.

Lasten **kuvallisen ajattelun ja kuvailmaisun** kehittymistä tuetaan. Kuvan tekemisen taitoja harjoitellaan moniaistisesti esimerkiksi maalaamalla, muovailemalla, rakentelemalla tai mediaesityksiä tekemällä. Lapset saavat kokeilla erilaisia kuvan tekemisen tapoja, välineitä ja materiaaleja. Lasten kanssa havainnoidaan heidän omien töidensä lisäksi taideteoksia, mediakuvia sekä rakennetun ja luonnon ympäristön kohteita. Lapsille tarjotaan esteettisiä elämyksiä. Lapsia ohjataan tulkitsemaan ja kertomaan ajatuksiaan kuvallisista viesteistä. Tällöin kiinnitetään huomiota esimerkiksi väreihin, muotoihin, materiaaleihin ja kuvien herättämiin tunteisiin. Lapsilla on mahdollisuus myös tehdä käsitöitä, nikkaroida ja askarrella.

Lapsia rohkaistaan **sanalliseen ja keholliseen ilmaisuun** monipuolisten harjoitusten, draaman ja leikin avulla. Tavoitteena on, että lapset saavat kokemuksia siitä, miten kielellä ja keholla voidaan leikkiä ja viestiä monimuotoisesti. Lasten mielikuvituksesta nousevia tai heidän kokemiaan ja havaitsemiaan asioita työstetään yhdessä. Toiminnassa hyödynnetään esimerkiksi lastenkirjallisuutta, sanataidetta, teatterin eri muotoja, tanssia ja sirkusta. Lapset saavat kokemuksia sekä spontaanista ilmaisusta että yhteisesti suunnitellusta ja toteutetusta luovasta prosessista.

Minä ja meidän yhteisömme

Lasten elinpiiri laajenee heidän aloittaessaan varhaiskasvatuksen kodin ulkopuolella. Kodin perinteiden, toimintamallien, arvojen ja katsomusten lisäksi lapset kohtaavat toisenlaisia tapoja ajatella ja toimia. Varhaiskasvatuksessa havainnoidaan lähiyhteisön monimuotoisuutta ja harjoitellaan siinä toimimista. **Sosiaalisten taitojen** oppiminen on edellytys yhteisössä toimimiselle. Varhaiskasvatuksessa pohditaan myös lapsia askarruttavia eettisiä kysymyksiä sekä tarkastellaan lapsiryhmässä läsnä olevia **erilaisia katsomuksia** ja niihin liittyviä tapoja. Lasten perheiden ja **lähiyhteisön** historiaa hyödynnetään menneeseen aikaan tutustumisessa. Lasten kanssa pohditaan myös tulevaisuutta. Lasten osallisuutta vahvistetaan muun muassa **mediakasvatuksen** avulla.

Lasten **sosiaalisten taitojen ja tunnetaitojen** vahvistaminen on varhaiskasvatuksen keskeinen tehtävä. Varhaiskasvatuksessa lapsia ohjataan tunnistamaan tunteitaan, toimimaan ystävällisesti sekä ratkaisemaan ristiriitatilanteita rakentavasti. Lapsia ohjataan leikkimään ja työskentelemään erilaisissa ryhmissä ja eri aikuisten kanssa. Lasten kanssa pohditaan eri tilanteissa esiintyviä tai lapsia askarruttavia tunteita ja **eettisiä** kysymyksiä. Teemat voivat liittyä esimerkiksi oikean ja väärän erottamiseen, oikeudenmukaisuuteen, sukupuolirooleihin, perheiden moninaisuuteen sekä pelon ja ilon aiheisiin. Teemoja käsitellään lasten kanssa niin, että he voivat tuntea olonsa turvalliseksi. Työtapoina voidaan käyttää monipuolisesti esimerkiksi roolileikkejä, satuja, musiikkia, kuvataidetta, leikkiä, draamaa sekä vierailijoita, vierailuja ja lähiympäristön tapahtumia. Lasten kanssa pohditaan ryhmän sääntöjä ja niiden perusteita.

Lähiyhteisön toimintaa tarkastellaan **katsomusten** näkökulmasta. Katsomus -termillä tarkoitetaan tässä erilaisia uskonnollisen ja uskonnottoman vakaumuksen muotoja. Lapsia ohjataan kunnioittamaan erilaisia katsomuksia ja niihin liittyviä perinteitä. Luontevia tapoja tarkastella katsomuksia ovat eri juhlat ja tapahtumat, joilla on katsomuksellisia merkityksiä. Lisäksi lasten pohditaan heitä askarruttavia elämäнкysymyksiä. Katsomuskasvatus tukee muun muassa lasten kulttuurisen osaamiseen, vuorovaikutukseen ja ilmaisuun sekä ajatteluun ja oppimiseen liittyvää laaja-alaista osaamista (ks. luku 2.7). Katsomuskasvatuksessa tehdään yhteistyötä huoltajien kanssa kunkin perheen taustaa, katsomuksia ja arvoja kuullen ja kunnioittaen.

Lähiyhteisön ja **-ympäristön** menneisyyttä ja tulevaisuutta pohtimalla suunnataan lasten mielenkiintoa historiallisiin asioihin sekä hyvän tulevaisuuden rakentamiseen. Lisäksi tarkastellaan lasten kasvuympäristöjen moninaisuutta.

Lapsille luodaan mahdollisuuksia eläytyä menneisyyden tapahtumiin ja tilanteisiin. Tärkeitä tiedon lähteitä ovat lapset ja heidän henkilöhistoriansa, lähiyhteisön jäsenet, esineistöt ja ympäristöt. Lisäksi voidaan hyödyntää lasten huoltajien asiantuntemusta heidän omasta kulttuuriperinnöstään. Menneeseen aikaan voidaan tutustua esimerkiksi lasten isovanhempien lapsuuden leikkien ja musiikin avulla.

Menneisyyden lisäksi on tärkeää pohtia tulevaisuutta ja miten voimme vaikuttaa suotuisan tulevaisuuden toteutumiseen. Tulevaisuuden pohdinta voi liittyä esimerkiksi tulevan vuodenajan leikkien tai oman oppimisympäristön suunnitteluun. Lasten kanssa voidaan esimerkiksi rakentaa tulevaisuuden mielikuvitusmaailmoja tai pohtia tulevaa lapsia kiinnostavien ammattien kautta.

Lasten kanssa tarkastellaan lähiyhteisön moninaisuutta sitä kunnioittaen. Tarkastelun kohteena ovat muun muassa ihmisten erilaisuus, perheiden monimuotoisuus sekä erilaiset elämäntavat. Tavoitteena on kasvattaa lapsia ymmärtämään, että ihmiset ovat erilaisia mutta samanarvoisia ja tasa-arvoisia keskenään.

Lasten kanssa tutustutaan eri medioihin ja kokeillaan median tuottamista leikinomaisesti turvallisissa ympäristöissä. Lasten elämään liittyvää mediasisältöä ja sen todenmukaisuutta pohditaan yhdessä lasten kanssa. Samalla harjoitellaan kehittyvää lähde- ja mediakriittisyyttä. **Mediakasvatus** tukee lasten mahdollisuuksia toimia aktiivisesti ja itseään ilmaisten yhteisössään sekä parantaa mahdollisuuksia aitoihin osallistumisen ja vaikuttamisen kokemuksiin. Lapsia ohjataan käyttämään mediaa vastuullisesti ottaen huomioon oma ja toisten hyvinvointi. Mediassa esiintyviä teemoja voidaan käsitellä lasten kanssa esimerkiksi liikunnallisissa leikeissä, piirtämällä tai draaman keinoin. Mediakasvatus tukee lasten monilukutaidon sekä tieto- ja viestintäteknologisen osaamisen kehittymistä.

Tutkin ja toimin ympäristössäni

Varhaiskasvatuksen tehtävä on antaa lapsille valmiuksia havainnoida, jäsentää ja ymmärtää ympäristöään. Lapsia ohjataan tutkimaan ja toimimaan luonnossa ja rakennetussa ympäristössä. Varhaiskasvatus tukee lasten **matemaattisen ajattelun** kehittymistä sekä vahvistaa myönteistä suhtautumista matematiikkaan. Varhaiskasvatukseen sisältyy myös **ympäristö- ja teknologiakasvatusta**. Oppimisympäristöihin liittyvät omakohtaiset havainnot, myönteiset kokemukset ja elämykset auttavat lapsia ymmärtämään syy- ja seuraussuhteita sekä kehittymään ajattelijoina ja oppijoina. Lasten kehittyvä taito nimetä asioita sekä käyttää erilaisia käsitteitä edistää monilukutaitoa.

Toiminnan tavoitteena on tarjota oivaltamisen ja oppimisen iloa **matemaattisen ajattelun** eri vaiheissa oleville lapsille. Lapset tutustuvat matematiikkaan ja sen osa-alueisiin havainnollisen ja leikinomaisen toiminnan myötä.

Lapsia ohjataan kiinnittämään huomiota päivittäisissä tilanteissa ja ympäristössä ilmenevään matematiikkaan. Lapsia innostetaan pohtimaan ja kuvailemaan matemaattisia havaintojaan erilaisissa päivittäisissä tilanteissa. Havaintoja ilmaistaan ja tarkastellaan esimerkiksi kehollisesti tai eri välineiden ja kuvien avulla. Henkilöstön mallintamisella ja kielellistämällä on tärkeä merkitys lasten matemaattisen ajattelun tukemisessa. Lapsille tarjotaan runsaasti mahdollisuuksia luokitella, vertailla, asettaa järjestykseen asioita ja esineitä sekä löytää ja tuottaa säännönmukaisuuksia. Lapsia kannustetaan myös toimintaympäristöön liittyvien ongelmien löytämisessä, pohtimisessa ja päättelyssä sekä ratkaisujen etsimisessä.

Lukukäsitteen kehittymistä tuetaan monipuolisesti vuorovaikutteisissa tilanteissa, esimerkiksi leikkien ja lapsia houkuttelevia materiaaleja hyödyntäen. Lapsia innostetaan havainnoimaan lukumääriä ympäristöstä ja taitojen karttuessa liittämään ne lukusanaan ja numeromerkkeihin taitojensa mukaan. Lukujonotaitoja ja nimeämistä voidaan kehittää esimerkiksi lorujen ja riimien avulla. Lasten kanssa kokeillaan mittaamista ja harjoitellaan sijainti- ja suhdekäsitteitä esimerkiksi liikuntaleikeissä, piirtäen tai eri välineiden avulla.

Erilaisilla harjoituksilla tuetaan lasten tilan ja tason hahmottamista. Lapsia kannustetaan tutkimaan kappaleita ja muotoja sekä leikkimään niillä. Lasten geometrisen ajattelun vahvistamiseksi heille järjestetään mahdollisuuksia rakenteluun, askarteluun ja muovailuun. Aika-käsitettä avataan esimerkiksi vuorokauden- ja vuodenaikojen havainnoimalla.

Ympäristökasvatuksen tavoitteena on vahvistaa lasten luontosuhdetta sekä ohjata heitä kohti kestävästä elämäntapaa. Ympäristökasvatus sisältää kolme, keskenään tasavahvaa ja tärkeää ulottuvuutta: oppiminen ympäristössä, oppiminen ympäristöstä sekä toimiminen ympäristön puolesta. Lähiluonto on sekä oppimisen kohde että oppimisympäristö.

Myönteisten luontokokemusten kautta lapsi oppii nauttimaan luonnosta ja hänen luontosuhteensa vahvistuu. Lähiluonnossa retkeily ja luonnon tutkiminen ovat tärkeä osa varhaiskasvatusta. Luonnon ilmiöitä havainnoidaan eri aistein ja tutkitaan esimerkiksi havaintovälineiden avulla. Varhaiskasvatuksessa vaalitaan lasten kiinnostusta luontoa ja sen monimuotoisuutta kohtaan. Luonto voi olla myös esteettisen kokemisen ja rauhoittumisen paikka. Eri lajien tunnistamisen harjoittelu vahvistaa luonnon tuntemista. Havainnoista keskustellaan lasten kanssa ja niitä voidaan luokitella. Samalla opetellaan luontoon liittyvien käsitteiden käyttöä. Lasten kanssa harjoitellaan etsimään tietoa heitä kiinnostavista asioista.

Ympäristökasvatuksella edistetään kestävästä elämäntapaan kasvamista sekä siinä tarvittavien taitojen harjoittamista. Näitä käytännön taitoja ovat esimerkiksi roskaamaton retkeily, kohtuullisuuden ja säästäväisyyden opettelu, ruokailuun liittyvä vastuullisuus, energian säästäminen sekä jätteiden vähentäminen esimerkiksi kierrätyksen, tavaroiden korjaamisen ja uudelleenkäytön avulla. Samalla lapsia ohjataan kiinnittämään huomiota tekojen vaikutuksiin.

Myötätunnon sekä toisten huomioimisen opettelu ovat keskeinen osa vastuullisuuteen kasvua. Henkilöstö antaa malleja omalla esimerkillään siitä, miten toisiin ihmisiin, eläimiin, kasveihin ja muuhun ympäristöön tulisi suhtautua. Lasten osallisuutta yhteiseen toimintaan vahvistetaan ja jokainen lapsi hyväksytään ryhmässä omana itsenään. Kestävästä elämäntapaan kasvaminen alkaa jo varhaislapsuudessa.

Teknologiakasvatuksen tavoitteena on kannustaa lapsia tutustumaan tutkivaan ja kokeilevaan työtapaan. Lapsia ohjataan myös havainnoimaan ympäristön teknologiaa ja keksimään omia luovia ratkaisuja. Lapsia rohkaistaan tekemään kysymyksiä ja etsimään niihin yhdessä selityksiä. Lapsia ohjataan tekemään päätelmiä ja keksimään uusia innovaatioita.

Lasten kanssa havainnoidaan arjessa esiintyviä teknisiä ratkaisuja ja tietoteknologisia laitteita sekä niiden toimintaa. Lapsille tarjotaan mahdollisuuksia toteuttaa omia ideoitaan rakennellen ja askarellen eri materiaaleista sekä kokeilla eri laitteiden toimintaa. Lapsia kannustetaan kuvailemaan tekemiään ratkaisuja. Pulmia ratkotaan ja onnistumisista iloitaan yhdessä. Tavoite on, että lasten omakohtaisten kokemusten myötä herää ymmärrys siitä, että teknologia on ihmisen toiminnan aikaansaamaa. Toiminnassa voidaan hyödyntää lähiympäristön ratkaisujen ja välineiden lisäksi esimerkiksi lasten omia leikkivälineitä ja miettiä niiden toimintaperiaatteita.

Kasvan, liikun ja kehityn

Kasvan ja kehityn kokonaisuuteen sisältyy **liikkumiseen, ruokakasvatukseen, terveyteen ja turvallisuuteen** liittyviä tavoitteita. Laaja-alaisen osaamisen tavoitteena oleva itsestä huolehtiminen ja arjen taidot on osa tätä kokonaisuutta.

Varhaiskasvatuksen tehtävänä on luoda pohja lasten terveyttä ja hyvinvointia arvostavalle sekä fyysistä aktiivisuutta edistävälle elämäntavalle yhdessä huoltajien kanssa. Lasten päivään liittyvät ravitsemussuositukset täyttävä sekä säännöllisesti tarjottu ruoka, riittävä liikkuminen, lepo ja uni ovat

tärkeitä asioita lasten suotuisalle, terveelle kasvulle ja kehitykselle. Ne muodostavat lapsille ennakoitavan päivän rakenteen, joka luo turvallisuuden tunteen ja kokemuksen siitä, että heistä huolehditaan.

Varhaiskasvatuksessa lapsia kannustetaan ulkoiluun ja liikunnallisiin leikkeihin kaikkina vuodenaikoina sekä poistetaan liikkumiseen liittyviä esteitä. Ohjatun liikkumisen lisäksi huolehditaan siitä, että lapsilla on riittävästi mahdollisuuksia päivittäiseen omaehtoiseen liikuntaan sekä sisällä että ulkona.

Lasten liikkuminen on fyysisesti aktiivista leikkiä. Varhaiskasvatuksen liikuntakasvatuksen tulee olla säännöllistä ja lapsilähtöistä sekä monipuolista ja tavoitteellista. Riittävä fyysinen aktiivisuus on tärkeää lapsen terveelle kasvulle, kehitykselle, oppimiselle ja hyvinvoinnille. Ryhmässä liikkuminen kehittää lasten sosiaalisia taitoja kuten vuorovaikutus- ja itsesäätelytaitoja. Fyysisen aktiivisuuden tulee olla luonteva osa lapsen koko varhaiskasvatuspäivää. Yhteistyössä huoltajien kanssa lapsia innostetaan liikkumaan myös vapaa-ajalla erilaisissa tiloissa ja ulkona erilaisissa olosuhteissa.

Varhaiskasvatuksen tavoitteena on innostaa lapsia liikkumaan monipuolisesti sekä kokemaan liikunnan iloa. Henkilöstön tulee suunnitella päivän rakenne, sisä- ja ulkoympäristö sekä toiminnan sisällöt niin, että lapset voivat monipuolisesti nauttia liikkumisesta eri tilanteissa. Liikuntavälineiden tulee olla lasten käytettävissä myös omaehtoisen liikunnan ja leikin aikana.

Varhaiskasvatuksessa kehitetään lasten kehontuntemusta ja -hallintaa sekä motorisia perustaitoja kuten tasapaino-, liikkumis- ja välineenkäsittelytaitoja. Liikkumisessa hyödynnetään eri aisteja sekä käsitellään erilaisista materiaaleista valmistettuja liikkumaan innostavia välineitä. Lasten liikkumisen tulee vaihdella luontevasti kestoltaan, intensiteetiltään ja nopeudeltaan. Lasten tulee saada kokemuksia yksin, parin tai ryhmän kanssa liikkumisesta. Varhaiskasvatuksessa lapset saavat kokemuksia erilaisista liikuntaleikeistä, kuten perinteisistä pihaleikeistä, satujumpista tai musiikkiliikunnasta. Eri vuodenaikojia tulee hyödyntää siten, että lapsi saa mahdollisuuksia opetella kullekin vuodenajalle tyypillisiä tapoja ulkoilla, kuten retkeilyä, lumileikkejä, luistelua, hiihtoa tai pyöräilyä. Varhaiskasvatuksessa huomioidaan liikuntavälineiden turvallisuus. Säännöllisellä ja ohjatulla liikunnalla on tärkeä merkitys lapsen kokonaisvaltaiselle kehitykselle ja motoriselle oppimiselle. Tämän vuoksi suunnitelmallinen havainnointi lasten motoristen taitojen kehittymisestä on tärkeää.

Päiväkodissa ja perhepäivähoidossa ruokailu on lasten hoivan ja huolenpidon keskeinen osa sekä kasvun ja kehittymisen edellytys. **Ruokakasvatuksella** kehitetään lasten edellytyksiä omatoimiseen ruokailuun ja monipuoliseen, riittävään syömiseen. Varhaiskasvatuksessa tutustutaan suomalaiseen ja kansainväliseen ruoka- ja tapakulttuuriin.

Ruokakasvatuksen tavoitteena on edistää myönteistä suhtautumista ruokaan ja syömiseen sekä tukea monipuolisia ja terveellisiä ruokatottumuksia. Lapselle on tärkeää säännöllinen ja tasainen ateriarhythmi. Päivittäiset ateriahetket toteutetaan kiireettömässä ilmapiirissä opetellen ruokarauhaa ja hyviä pöytätapoja sekä yhdessä syömisen kulttuuria. Eri aistien avulla, tutkimalla ja ruokaleikein tutustutaan ruokiin, niiden alkuperään, ulkonäköön, koostumukseen ja makuominaisuuksiin. Ruoasta keskusteleminen, tarinat ja laulut edistävät lasten ruokasanaston kehittymistä. Henkilöstön tehtävänä on huolehtia lasten riittävästä ravinnonsaannista sekä ottaa huomioon mahdolliset terveydelliset ja katsomukselliset erityisruokavaliot. Tarjottavan ruoan ravitsemuksellinen täysipainoisuus varmistetaan lasten ruokailu- ja ravitsemussuosittelun mukaisella suunnittelulla ja toteutuksella yhteistyössä ruokapalvelusta vastaavien kanssa.

Varhaiskasvatuksessa pohditaan yhdessä lasten kanssa **terveyteen ja turvallisuuteen** liittyviä tekijöitä. Lasten valmiuksia pitää huolta terveydestään sekä henkilökohtaisesta hygieniastaan tuetaan.

Varhaiskasvatuksessa mahdollistetaan lapsille päivittäinen rauhoittumishetki. Lasten kanssa keskustellaan liikkumisen, levon ja hyvien ihmissuhteiden merkityksestä hyvinvoinnille ja terveydelle. Heidän kanssa harjoitellaan toisten huomioon ottamista sekä tunteiden tunnistamista ja hallintaa. Lasten kanssa opetellaan turvallisuuteen liittyviä asioita päivittäisissä tilanteissa. Näitä voivat olla muun muassa pukemis-, ruokailu-, leikki- sekä ulkoilutilanteet. Varhaiskasvatuksessa harjoitellaan lähiliikenteessä liikkumista ja turvalliseen liikkumiseen liittyviä sääntöjä ja tapoja. Tavoitteena on tukea lasten turvallisuuden tunnetta, antaa heille valmiuksia pyytää ja hakea apua sekä toimia turvallisesti erilaisissa tilanteissa ja ympäristöissä.

4.6 Kieli- ja kulttuuritietoisuus varhaiskasvatuksessa

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa kieleen ja kulttuuriin liittyvät näkökohdat katsotaan koskevan jokaista varhaiskasvatukseen osallistuvaa lasta. Lasten vaihtelevat kielelliset ja kulttuuriset taustat ja valmiudet nähdään yhteisöä myönteisellä tavalla rikastuttavana. Kieli- ja kulttuuritietoisessa varhaiskasvatuksessa kielet, kulttuurit ja katsomukset nivoutuvat osaksi varhaiskasvatuksen kokonaisuutta.

Varhaiskasvatuslain⁶¹ mukaan kunnan on huolehdittava siitä, että varhaiskasvatusta voidaan antaa lapsen äidinkielenä olevalla suomen, ruotsin tai saamen kielellä. Varhaiskasvatuksessa voidaan käyttää myös muita kieliä, kun se ei vaaranna varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa asetettujen tavoitteiden saavuttamista. Tällöin tulee huolehtia myös lasten äidinkielenä olevan suomen/ruotsin kielen taidon kehittymisen tukemisesta. Henkilöstön, huoltajien ja eri kulttuuriyhteisöjen keskinäisellä yhteistyöllä edistetään lasten ja perheiden kulttuuriperinteen jatkumista ja tuetaan lasten mahdollisuutta ilmentää omia kulttuuritaustojaan.

Saamelaislasten varhaiskasvatuksen erityisenä tavoitteena on vahvistaa lasten saamelaista identiteettiä ja tietoisuutta omasta kulttuuristaan sekä antaa lapsille mahdollisuus opetella saamelaisia perinnetietoja ja -taitoja. Toiminnassa hyödynnetään lähiympäristöä sekä yhteistyötä huoltajien ja saamelaisyhteisön kanssa. Silloin kun varhaiskasvatus järjestetään jollakin kolmesta saamen kielestä, sen erityisenä tavoitteena on vahvistaa kielen kehittymistä, ymmärtämistä ja kielen käyttöä. Tavoitteena on lisätä lasten valmiuksia toimia saamenkielisessä ympäristössä, omaksua saamen kieltä ja saamen kielellä. Henkilöstö vahvistaa saamen kieli- ja kulttuuriperinnön säilymistä yhteistyössä huoltajien kanssa.

Romanilasten varhaiskasvatuksen erityisenä tavoitteena on vahvistaa lasten myönteistä identiteettikehitystä ja tietoisuutta omasta historiastaan ja kulttuuristaan sekä lisätä lasten osallisuutta yhteiskunnassa. Lisäksi tuetaan kaksikielisyyttä yhteistyössä lasten huoltajien ja romaniryhteisön kanssa. Mahdollisuuksien mukaan lapsille järjestetään tilaisuuksia käyttää ja omaksua romanikieltä. Henkilöstö vahvistaa romanien kieli- ja kulttuuriperinnön säilymistä yhteistyössä huoltajien kanssa.

Viittomakieltä käyttävien lasten varhaiskasvatus voidaan toteuttaa joko viittomakielisessä ryhmässä tai ryhmässä, joka koostuu viittomakielisistä ja puhuttua kieltä käyttävistä lapsista. Viittomakieli voi olla lapsen äidinkieli, ensikieli tai toinen kieli. Viittomakieltä käyttävät lapset voivat olla kuuroja, huonokuuloisia tai kuulevia. Viittomakielisen varhaiskasvatuksen tavoitteena on tukea ja vahvistaa lasten kieli- ja kulttuuri-identiteettiä antamalla heille mahdollisuus käyttää ja omaksua suomalaista tai suomenruotsalaista viittomakieltä yhteistyössä huoltajien kanssa. Tavoitteena on myös lisätä lasten valmiuksia toimia erilaisissa

---

⁶¹ Varhaiskasvatuslaki 11 § 2 mom.

kieliympäristöissä, vahvistaa lasten suomalaista tai suomenruotsalaista viittomakielistä ilmaisua ja viittomavarantoa.

Varhaiskasvatuksessa tuetaan monipuolisesti **vieraskielisten ja monikielisten lasten** kielitaidon sekä kieli- ja kulttuuri-identiteetin ja itsetunnon kehittymistä. Suomen/ruotsin kielen taidon kehittymistä edistetään tavoitteellisesti kielitaidon eri osa-alueilla lasten tarpeista ja edellytyksistä lähtien. Monipuolisten vuorovaikutustilanteiden ja oppimisympäristöjen avulla lapsille tarjotaan mahdollisuuksia käyttää ja omaksua suomea/ruotsia toisena kielenä. Suomen/ruotsin kielen omaksumisen lähtökohtana on arkielämän konkreettinen kieli ja sen ilmaisuväline. Kielen ymmärtämis- ja tuottamistaitojen kehittyminen nivoutuvat toisiinsa. Lapsi saa valmiuksia havaintojen tekemiseen sekä oman ajattelunsa, tunteidensa ja mielipiteidensä ilmaisemiseen tilanteeseen ja itselleen sopivalla tavalla. Osa lapsista tutustuu suomalaiseen kulttuuriin ja suomen/ruotsin kieleen vasta tullessaan varhaiskasvatuksen piiriin. Varhaiskasvatus tukee lapsen kotoutumista suomalaiseen yhteiskuntaan. Huoltajille kerrotaan suomalaisen varhaiskasvatoiminnan tavoitteista, sisällöistä ja menetelmistä. Huoltajien kanssa keskustellaan perheen kielellisestä ympäristöstä, kielivalinnoista, monikielisen ja -kulttuurisen identiteetin muodostumisesta sekä äidinkielen tai -kielten kehityksen vaiheista ja merkityksestä.

Lapsille järjestetään mahdollisuuksien mukaan tilaisuuksia käyttää ja omaksua myös omaa äidinkieltään tai omia äidinkieliään. Oma äidinkieli sekä suomi/ruotsi toisena kielenä rakentavat pohjaa lasten toiminnalliselle kaksi- ja monikielisyydelle. Vastuu lasten oman äidinkielen/omien äidinkielen ja kulttuurin säilyttämisestä ja kehittämisestä on ensisijaisesti perheellä. Tarvittaessa huoltajien kanssa käytävissä keskusteluissa käytetään tulkkia, jolla varmistetaan molemminpuolinen ymmärrys.

Kaksikielinen varhaiskasvatus

Kaksikielisen varhaiskasvatuksen järjestäminen perustuu kunnan tai yksityisen toimijan päätökseen. Kaksikielisen varhaiskasvatuksen tavoitteena on hyödyntää lasten varhaisen kielenoppimisen herkkyyksikautta tarjoamalla lapsille tavanomaista monipuolisempaa kielikasvatusta. Lapsille tarjotaan tilaisuuksia omaksua kieliä ja käyttää niitä toiminnallisesti ja leikinomaisesti. Samalla luodaan pohjaa elinikäiselle kielten opiskelulle. Tavoitteena on, että toiminta monikielisessä ympäristössä herättää lasten kielellisen uteliaisuuden ja kokeilunhalun. Myös monenlaiset kulttuurit kohtaavat luontevasti tällä tavoin järjestetyssä varhaiskasvatuksessa.

Kaksikielinen varhaiskasvatus jaetaan laajaan ja suppeaan. Suppeamman kaksikielisen varhaiskasvatuksen tavoitteena on herättää lasten mielenkiinto ja myönteinen asenne kieliä kohtaan. Laajamittaisessa kaksikielisessä varhaiskasvatuksessa pyritään luomaan lapsille valmiuksia toimia kaksi- tai monikielisessä ympäristössä.

Laajamittainen kaksikielinen varhaiskasvatus

Kotimaisten kielten varhainen täydellinen kielikylpy varhaiskasvatuksessa

Ruotsinkielistä kielikylpyä voidaan järjestää suomenkielisessä varhaiskasvatuksessa ja suomenkielistä kielikylpyä ruotsinkielisessä varhaiskasvatuksessa. Lisäksi sekä suomen- että ruotsinkielisessä varhaiskasvatuksessa voidaan järjestää saamenkielistä kielikylpyä. Kotimaisten kielten varhainen täydellinen kielikylpy on ohjelma, joka alkaa varhaiskasvatuksessa ja jatkuu perusopetuksen loppuun. Varhaiskasvatuksen kieli, esiopetuksen ja koulun opetuskieli sekä toinen kotimainen tai saamen kieli

muodostavat kokonaisuuden. Varhaiskasvatus toteutetaan pääosin kielikylpykielillä. Lasten äidinkielen tai äidinkielten taitojen kehittymistä tuetaan yhteistyössä kotien ja huoltajien kanssa. Toiminnassa pyritään siihen, että kukin henkilöstöön kuuluva käyttää johdonmukaisesti vain yhtä kieltä: joko kielikylpykieltä tai kieltä, jolla varhaiskasvatus on järjestetty. Lapsia kannustetaan kielikylpykielen käyttöön, mutta heillä tulee olla mahdollisuus tulla ymmärretyksi myös äidinkielellään. Tavoitteena on valmius siirtyä kielikylpynä toteutettuun esiopetukseen ja edelleen perusopetukseen.

Muu laajamittainen kaksikielinen varhaiskasvatus

Muussa laajamittaisessa kaksikielisessä varhaiskasvatuksessa osa toiminnasta (vähintään 25 %) toteutetaan jollakin muulla kielellä kuin varhaiskasvatuslaissa säädetyllä varhaiskasvatuksen kielellä. Jotkut lapsista voivat puhua kyseistä kieltä äidinkielenään. Toiminta suunnitellaan siten, että eri kieliryhmät saavat kielen kehitykselleen tarvittavaa tukea. Ryhmissä voi olla myös lapsia, joille kumpikaan varhaiskasvatuksessa käytettävä kieli ei ole äidinkieli. Varhaiskasvatuksen järjestäjä tai palvelun tuottaja harkitsee tapauskohtaisesti huoltajan kanssa keskustellen, milloin tällainen järjestely tukee lapsen kehitystä.

Kaksikielisessä varhaiskasvatuksessa toiminta suunnitellaan niin, että kahdella kielellä toteutetusta varhaiskasvatuksesta muodostuu kokonaisuus, jossa molemmat kielet ovat läsnä ja kehittyvät vähitellen henkilöstön mallintamisen ja lasten aktiivisen toiminnan kautta. Mikäli mahdollista, kukin henkilöstöön kuuluva jäsen käyttää vain jompaakumpaa kieltä aktiivisesti. Lapsella tulee olla mahdollisuus tulla ymmärretyksi myös äidinkielellään, suomeksi tai ruotsiksi. Lapsia kannustetaan molempien kielten käyttöön. Tavoitteena on valmius siirtyä joko kaksikieliseen tai suomen-/ruotsinkieliseen esiopetukseen ja perusopetukseen.

Suppeampi kaksikielinen varhaiskasvatus

Kielirikasteinen varhaiskasvatus

Kielirikasteisella varhaiskasvatuksella tarkoitetaan varhaiskasvatusta, jossa alle 25 % toiminnasta järjestetään säännöllisesti ja suunnitellusti jollakin muulla kuin varhaiskasvatuslaissa määritellyllä varhaiskasvatuksen kielellä. Tavoitteena on kieltenoppimisen tukeminen, lasten motivoiminen ja kielivalintojen monipuolistaminen. Lisäksi tavoitteena voi olla siirtyminen kielirikasteiseen tai muuhun kaksikieliseen esi- ja perusopetukseen tai muulla tavalla varhennettuun kieltenopetukseen.

Kielipesä

Kielipesätoiminnalla tarkoitetaan varhaiskasvatuksessa toimintaa, jossa vahvistetaan lasten tietämystä omasta kulttuuristaan ja tarjotaan mahdollisuus oppia perheessä tai suvussa puhuttua uhanalaista vähemmistökieltä tai alkuperäiskansan kieltä. Kielipesätoiminnan periaatteet voivat olla kielikylvyn kaltaisia.

4.7 Paikallisesti päätettävät asiat

Paikallisessa varhaiskasvatussuunnitelmassa tarkennetaan seuraavia asioita huomioiden lasten ikä ja kehitys sekä eri toimintamuotojen ominaispiirteet.

Varhaiskasvatuksen pedagoginen viitekehys

Paikallisessa varhaiskasvatussuunnitelmassa kuvataan pedagogisen toiminnan suunnittelun ja toteuttamisen periaatteita.

Pedagoginen dokumentointi

Paikallisessa varhaiskasvatussuunnitelmassa tarkennetaan perusteissa kuvattuja varhaiskasvatuksen pedagogisen dokumentoinnin periaatteita ja käytäntöjä.

Monipuoliset työtavat

Paikallisessa varhaiskasvatussuunnitelmassa tarkennetaan perusteissa kuvattuja monipuolisten työtapojen valintaa ja käyttöä ohjaavia periaatteita.

Leikki kehityksen, oppimisen ja hyvinvoinnin lähteenä

Paikalliseen varhaiskasvatussuunnitelmaan kirjataan lasten leikkiä tukevat käytännöt ja niiden arviointi.

Oppimisen alueet

Paikallisessa varhaiskasvatussuunnitelmassa tarkennetaan

- oppimisen alueiden tavoitteita
- miten lasten mielenkiinnon kohteet ja osallisuus huomioidaan pedagogisen toiminnan suunnittelussa ja toteuttamisessa.

Kieli- ja kulttuuritietoisuus varhaiskasvatuksessa

Paikallisessa varhaiskasvatussuunnitelmassa otetaan huomioon, että lasten kieli- ja kulttuuritaustat vaihtelevat. Varhaiskasvatussuunnitelmassa kuvataan miten

- eri kieli- ja kulttuuriryhmien varhaiskasvatusta toteutetaan
- kaksikielistä varhaiskasvatusta toteutetaan
- perheen kielivalintoihin ja äidinkielen tukemiseen liittyvä yhteistyö ja käytännöt on järjestetty.

5. LAPSEN KEHITYKSEN JA OPPIMISEN TUKEA

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa käytetään nimitystä lapsen kehityksen ja oppimisen tuki, kun lapsi tarvitsee tukea kehitykseensä, oppimiseensa tai hyvinvointiinsa. Tukea annetaan lapsen tarpeiden edellyttämällä tavalla. Tuki muodostaa varhaiskasvatuksesta perusopetukseen saakka johdonmukaisesti etenevän kokonaisuuden.

5.1 Tuen järjestämistä ohjaavat periaatteet

Varhaiskasvatuksen tavoitteena on tunnistaa lapsen yksilöllisen tuen tarve ja järjestää tarkoituksenmukaista tukea tarpeen ilmettyä tarvittaessa monialaisessa yhteistyössä⁶². Varhaiskasvatusta kehitetään inklusion periaatteiden mukaisesti. Kehityksen ja oppimisen tuki on osa laadukasta varhaiskasvatuksen toimintaa ja kuuluu kaikille lapsille. Varhaiskasvatuksella on erityinen merkitys tuen tarpeen varhaisessa tunnistamisessa ja tuen toteuttamisessa. Riittävän aikaisella ja oikein kohdennetulla tuella voidaan edistää lapsen kehitystä, oppimista ja hyvinvointia. Samalla voidaan ehkäistä lapsen ongelmien syntyä, kasvamista ja monimuotoistumista.

Lapsen tuen tarve voi ilmetä fyysisen, motorisen, kognitiivisen, emotionaalisen, sosiaalisen, kielellisen tai muun kehityksen tai oppimisen osa-alueella. Lapsi voi tarvita tukea esimerkiksi liikkumisessa, hienomotoriikassa, tunteiden hallinnassa tai sosiaalisessa kanssakäymisessä toisten lasten kanssa. Tuen tarpeen havainnointi ja tuen antaminen kuuluu koko henkilöstölle koulutus, työnkuvat ja vastuut huomioon ottaen.

Lapsen vahvuudet sekä oppimiseen ja kehitykseen liittyvät tarpeet ovat tuen järjestämisen lähtökohtana. Kehityksen ja oppimisen tuki rakentuu lasten yksilöllisiin tarpeisiin vastaamisesta sekä yhteisöllisistä ja oppimisympäristöön liittyvistä ratkaisuista. Varhaiskasvatuksessa huolehditaan siitä, että jokainen lapsi kokee itsensä hyväksytyksi omana itsenään sekä ryhmän jäsenenä. Kannustamalla lasta ja antamalla hänelle mahdollisuuksia onnistumisen kokemuksiin tuetaan lapsen myönteisen minäkuvan kehittymistä.

Lapsen tuen tarpeen havaitsemisessa, tuen suunnittelussa ja toteuttamisessa yhteistyö lapsen huoltajien, lastentarhanopettajan, erityislastentarhanopettajan sekä varhaiskasvatuksen muun henkilöstön kanssa on tärkeää. Sosiaali- ja terveydenhuollon henkilöstö voi olla mukana lapsen tuen suunnittelussa ja arvioinnissa.

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan kirjataan lapsen tarvitsema tuki päiväkodissa ja perhepäivähoidossa⁶³. Suunnitelmaan kirjataan lapsen kehityksen ja oppimisen tukeen liittyvät vastuut ja työnjako, tukitoimenpiteet sekä niiden toteuttaminen ja arviointi.

Lapsen kehityksen ja oppimisen tuki järjestetään osana varhaiskasvatuksen päivittäistä toimintaa. Tuki annetaan ensisijaisesti erilaisin joustavin järjestelyin lapsen omassa päiväkotij- ja perhepäivähoitoryhmässä. Lapsen edun niin vaatiessa, tukea voidaan järjestää myös osittain tai kokonaan erityisryhmässä⁶⁴.

Tukea voidaan antaa myös muussa varhaiskasvatuksessa varhaiskasvatuksen järjestäjän päättämällä tavalla. Muussa varhaiskasvatuksessa voidaan käyttää erityislastentarhanopettajan konsultaatiota lapsen

---

⁶² Varhaiskasvatuslaki 2 a §

⁶³ Varhaiskasvatuslaki 7 a §

⁶⁴ Varhaiskasvatuslaki 3 § 2 mom. (698/1982)

tuen järjestämisessä⁶⁵. Yhteistyössä huoltajien kanssa voidaan myös sopia, että lapsi siirtyy päiväkotiin säännölliseen ja päivittäiseen varhaiskasvatukseen saamaan kehitykseensä ja oppimiseensa tukea.

5.2 Yhteistyö lapsen, huoltajien ja muiden asiantuntijoiden kanssa tuen aikana

Varhaiskasvatus järjestetään yhteistyössä lapsen ja huoltajien kanssa siten, että jokainen lapsi saa oman kehityksensä ja tarpeidensa mukaista kasvatusta, opetusta ja hoitoa⁶⁶. Huoltajan kanssa tehtävän yhteistyön merkitys korostuu erityisesti, kun lapsella on tuen tarvetta. Lapsi voi saada tukea myös muiden lapsia ja perheitä koskevien palvelujen kautta, kuten neuvolaterveydenhuollosta, perheneuvolasta tai vammaispalveluista. On tärkeää, että paikalliset lasten ja perheiden palvelut muodostavat tarkoituksenmukaisen kokonaisuuden lapsen tuen järjestämisessä.

Kaikille huoltajille tulee kertoa tuen saamisen mahdollisuudesta ja tuen keskeisistä periaatteista. Heidän kanssaan sovitaan lapselle annettavasta tuesta ja suunnitellaan tuen toteuttamisen muodoista. Lapset osallistuvat yhteistyöhön tarkoituksenmukaisella, ikäänsä ja kehitysvaiheeseensa sopivalla tavalla.

Huoltajaan ollaan yhteydessä heti, kun lapsella ilmenee kehityksen tai oppimisen ongelmia tai henkilöstölle herää huoli hänen hyvinvoinnistaan. Huoltajalle annetaan tietoa lasta koskevien asioiden käsittelystä, tietojen saannista ja niiden luovuttamisesta sekä salassapidosta⁶⁷. Lapsen tuen tavoitteiden saavuttamisen edellytyksenä on kaikkien osapuolten yhteistyö. Tukea annettaessa tulee huomioida lapsen näkökulma. Varhaiskasvatuksessa annetaan lapsen tarvitsemaa kehityksen ja oppimisen tukea lapsen edun mukaisesti, vaikka huoltajat eivät sitoutuisikaan yhteistyöhön.

Monialaista yhteistyötä ohjaa lapsen edun ensisijaisuus. Yhteistyökäytännöt ja periaatteet on hyvä sopia neuvolaterveydenhuollon, lastensuojelun, perheneuvolan ja muiden sosiaalitoimen palvelujen kanssa niitä tilanteita varten, joissa neuvotellaan lapsen asioista tai edellytetään viranomaisen puuttumista⁶⁸. Monialainen yhteistyö toteutetaan ensisijaisesti huoltajien suostumuksella. Tietojen antoa ja salassapitoa koskevia säännöksiä tulee noudattaa yhteistyötä tehtäessä⁶⁹.

Sairaaloiden varhaiskasvatuksessa tai erityissairaanhoidon avohoidossa noudatetaan yhdenvertaisuuden periaatetta. Varhaiskasvatuspalvelujen ja sairaalan tai muun laitoksen keskinäisellä yhteistyöllä varmistetaan lapselle varhaiskasvatuksen jatkuvuus mahdollisimman hyvin lapsen kunto ja jaksaminen huomioiden. Erityistä huomiota kiinnitetään lapsen turvallisten ihmissuhteiden säilymiseen ja muodostumiseen sekä ylläpidetään yhteyksiä muihin lapsiin ja häntä hoitaviin aikuisiin varhaiskasvatuksessa.

Pidennetyn oppivelvollisuuden piirissä olevien lasten kohdalla huoltajien kanssa keskustellaan siitä, miten lapsi ohjautuu paikallisesti pidennetyn oppivelvollisuuden piiriin, sen järjestämisen eri vaihtoehdot sekä miten pidennetty oppivelvollisuus käytännössä järjestetään.

---

⁶⁵ Varhaiskasvatuslaki 4 a §

⁶⁶ Varhaiskasvatuslaki 2 a §

⁶⁷ Laki sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista 11, 14, 15, 16 ja 17 §

⁶⁸ Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi lasten päivähoitosta annetun lain muuttamisesta ja eräiksi siihen liittyviksi laeiksi (341/2014) 11 e § perustelut

⁶⁹ Laki sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista 11, 14, 15, 16 ja 17 §

5.3 Tuen toteuttaminen varhaiskasvatuksessa

Varhaiskasvatukseen osallistuminen on hyvä perusta lapsen kehitykselle, oppimiselle ja hyvinvoinnille. Vaikeuksia ehkäistään ennalta pedagogisilla järjestelyillä ja erilaisilla työtapoilla. Näihin kuuluvat muun muassa suunnitelmallinen toiminnan eriyttäminen, ryhmien joustava muuntelu ja oppimisympäristön muokkaaminen. Selkeä päiväjärjestys ja päivittäisten toimintojen rytmittäminen tukevat kaikkia lapsia. Varhaiskasvatuksen perustan muodostaa henkilöstön vahva osaaminen, lapsen ja hänen kehityksensä tunteminen ja tukeminen.

Lapsen tuen tarve voi olla lyhytaikaista ja vähäistä. Silloin voi riittää yksittäinen tuen muoto tai järjestelyt, joilla tilanteeseen vaikutetaan mahdollisimman nopeasti ja varhaisessa vaiheessa. Osa lapsista tarvitsee vahvaa ja säännöllistä tukea tai samanaikaisesti useita tuen muotoja toisiaan täydentävinä. Näille lapsille annettava tuki on myös pitkäjänteisempää, suunnitelmallisempaa ja tavoitteellisempaa verrattaessa lyhytaikaisesti annettavaan tukeen.

Varhaiskasvatuksessa lapselle voidaan antaa tukea monin tavoin. Varhaiskasvatuksen työtapoja ja oppimisympäristöjä muunnellaan lapsen yksilöllisten tarpeiden mukaan. Tuki voi sisältää **pedagogisia, rakenteellisia ja hyvinvointia tukevia järjestelyjä**. **Pedagogisia järjestelyjä** ovat esimerkiksi erityislastentarhanopettajan konsultoiva tai jaksottainen tuki⁷⁰ lapsikohtainen ohjaaminen, tulkitsemis- ja avustamispalvelut sekä erityisten apuvälineiden käyttö. Lapsen tukeen voi myös kuulua viittomien ja kuvien käyttö tai muu kielen ja kommunikoinnin tukeminen. **Rakenteellisia järjestelyjä** ovat muun muassa ryhmän lapsimäärän pienentäminen sekä henkilöstön mitoitukseen tai rakenteeseen liittyvät ratkaisut. **Hyvinvointia tukeva järjestelyjä** ovat esimerkiksi sosiaali- ja terveydenhuollon asiantuntijoiden antama ohjaus ja konsultaatio.

Kun tuen tarve johtuu lapsen vammasta, sairaudesta, kehityksen viivästyisestä tai tunne-elämän häiriöstä, tarvitsee lapsi yleensä kokoaikaista, jatkuvaa ja yksilöllistä tukea. Tuen tarve todetaan useimmiten terveydenhuollon tutkimuksissa. Tällöin lapsella on usealla kehityksen osa-alueella haasteita, tai jollakin alueella erittäin vahva tuen tarve. Lapsen hoito, opetus ja kuntouttava arki vertaisryhmässä edellyttävät suunnitelmallisuutta, erityisosaamista, mahdollisesti erilaisia järjestelyjä tai apuvälineitä. Lapsi tarvitsee apua ryhmässä toimimiseen, vahvaa toiminnallista eriyttämistä sekä aikaa perustaitojen harjoitteluun. Tällöin tuki voi edellyttää henkilöstön erityispedagogisen tai sairaanhoidollisen osaamisen vahvistamista tai monialaista yhteistyötä sosiaali- ja terveydenhuollon asiantuntijoiden kanssa.

Kehityksen, oppimisen ja hyvinvoinnin tukeminen edellyttää jatkuvaa havainnointia, dokumentointia ja arviointia lapsen tuen tarpeista ja toimenpiteiden vaikuttavuudesta ja riittävydestä. Ensimmäiseksi tarkastellaan käytössä olevia toimintatapoja, opetusjärjestelyjä ja oppimisympäristöjä sekä niiden soveltuvuutta lapselle. Tarkastelun pohjalta arvioidaan, voidaanko näitä muuttamalla toteuttaa lapselle paremmin sopivia pedagogisia ratkaisuja. Arvioinnin ja sen pohjalta tapahtuvan tuen suunnittelun on hyvä perustua riittävän monialaiseen asiantuntemukseen. Lapsen tarvitsema tuki, tukitoimenpiteet ja niiden toteuttaminen sekä niihin liittyvät vastuut ja työnjako kirjataan lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan. Sen laadinnasta vastaa lastentarhanopettaja tai erityislastentarhanopettaja yhteistyössä muun henkilöstön ja lapsen huoltajien kanssa.

⁷⁰ Varhaiskasvatuslaki 4 a §

Lapsen tuen tarve arvioidaan uudelleen lapsen siirtyessä esiopetukseen. Esiopetusta saavan lapsen kasvun ja oppimisen tuesta määrätään esiopetuksen opetussuunnitelman perusteissa.

5.4 Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma tuen aikana

Lapsen saama tuki, tukitoimet sekä niiden toteuttaminen ja vaikutukset kirjataan lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan. Tuen toteutumista arvioidaan ja suunnitelma tarkistetaan vähintään kerran vuodessa. Tätä useammin se tarkistetaan, jos lapsen tarpeet sitä edellyttävät.⁷¹ Suunnitelmasta tulee ilmetä, jos tuen tarve ja toimenpiteet ovat päättyneet.

Kun lapsi saa kehitykseensä ja oppimiseensa tukea, lapsen varhaiskasvatussuunnitelmassa kuvataan lisäksi seuraavat asiat.

Pedagogiset ja rakenteelliset ratkaisut

- oppimisympäristöön liittyvät ratkaisut
- henkilöstön mitoitukseen ja ryhmärakenteeseen liittyvät ratkaisut
- lapsen tukeen liittyvät ratkaisut esimerkiksi, toiminnan eriyttäminen, lapsikohtainen ohjaaminen, pienryhmätoiminta tai viittomien ja kuvien käyttö lapsen opetuksessa ja ohjauksessa
- tulkitsemis- ja avustamispalvelut sekä apuvälineiden käyttö

Tuen edellyttämä yhteistyö ja palvelut

- yhteistyö lapsen ja huoltajan kanssa
- lapsen tuen toteutumisen vastuut
- erityisasiantuntijoiden, kuten erityislastentarhanopettajan palvelujen käyttö
- sosiaali- ja terveydenhuollon asiantuntijoiden antama ohjaus ja konsultaatio
- mahdollisten kuljetusten järjestelyt ja vastuut

Tuen seuranta ja arviointi

- tavoitteiden toteutumisen seuranta
- toimenpiteiden vaikutusten arviointi sekä arviointiajankohdat
- suunnitelman laatimiseen osallistuneet henkilöt.

5.5 Paikallisesti päätettävät asiat

Paikallisessa varhaiskasvatussuunnitelmassa päätetään ja kuvataan tuen järjestämisen käytännöt mahdollisimman konkreettisesti varhaiskasvatuksen järjestäjän määrittämällä tavalla.

Paikallisessa varhaiskasvatussuunnitelmassa kuvataan:

- ennaltaehkäisevän työn ja varhaisen havaitsemisen ja tukemisen toimintamallit
- lapsen kehityksen ja oppimisen tuen käytännön järjestäminen
- toimintatavat, kun lapselle annettava tuki aloitetaan, toteutetaan ja arvioidaan
- lasten ja huoltajien kanssa tehtävän yhteistyön keskeiset periaatteet kehityksen ja oppimisen tuen kysymyksissä
- lapsen varhaiskasvatussuunnitelman laadintaan, arviointiin ja tarkistamiseen liittyvät käytännöt

---

⁷¹ Varhaiskasvatuslaki 7 a §

15.8.2016

- yhteistyö, vastuut ja työnjako eri toimijoiden kesken tuen järjestämisessä sekä tuen vaikutusten seurannassa ja arvioinnissa
- toiminta siirtymävaiheissa ja tiedonsiirtoon liittyvät käytännöt varhaiskasvatuksen aikana ja siirryttäessä esiopetukseen
- miten lapsi ohjautuu paikallisesti pidennetyn oppivelvollisuuden piiriin, sen järjestämisen eri vaihtoehdot sekä miten pidennetty oppivelvollisuus käytännössä järjestetään.

Paikallisessa varhaiskasvatussuunnitelmassa määritellään tulkitsemis- ja avustajapalveluihin sekä apuvälineisiin liittyvät hallinnolliset käytännöt varhaiskasvatuksen järjestäjän päättämällä tavalla.

LUONNOS

6. VAIHTOEHTOISEEN PEDAGOGIIKKAAN TAI ERITYISEEN KATSOMUKSEEN PERUSTUVA VARHAISKASVATUS

Kaiken varhaiskasvatuksen toiminnan tulee noudattaa laissa, sopimuksissa ja näissä perusteissa varhaiskasvatukselle asetettuja yleisiä tavoitteita ja toimintaperiaatteita. Nämä tavoitteet ja toimintaperiaatteet koskevat myös vaihtoehtoiseen pedagogiikkaan tai erityiseen katsomukseen perustuvaa varhaiskasvatusta.

Varhaiskasvatuksen järjestäjä tai muu palvelun tuottaja voi tarjota varhaiskasvatuspalvelua, joka perustuu vaihtoehtoiseen pedagogiikkaan tai katsomukseen. Tällaisia ovat esimerkiksi Steiner, Montessori, Freinet ja Reggio Emilia -pedagogiikat tai tiettyyn katsomukseen perustuva varhaiskasvatuspalvelu.

Huoltajan valitessa lapselleen vaihtoehtoiseen pedagogiikkaan tai erityiseen katsomukseen perustuvan varhaiskasvatuspalvelun, tulee huolehtia siitä, että huoltaja saa riittävästi tietoa toiminnan erityistavoitteista ja arvoista.

6.1 Paikallisesti päätettävät asiat

Vaihtoehtoiseen pedagogiikkaan tai erityiseen katsomukseen perustuva paikallinen varhaiskasvatussuunnitelma voi olla omaleimainen, mutta se ei voi olla ristiriidassa varhaiskasvatusta koskevan lainsäädännön tai varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden kanssa.

Varhaiskasvatuksen järjestäjä tai muu palvelun tuottaja päättää ja kuvaa suunnitelmassa sen lisäksi, mitä perusteasiakirjassa aiemmin määrätään,

- mitkä ovat vaihtoehtoiseen pedagogiikkaan tai erityiseen katsomukseen liittyvät varhaiskasvatuksen arvoperustaa, pedagogisia periaatteita ja ratkaisuja täydentävät näkökulmat
- miten nämä näkökulmat näkyvät varhaiskasvatuksen toimintakulttuurissa, työtavoissa ja pedagogisessa toiminnassa.

7. TOIMINNAN ARVIOINTI JA KEHITTÄMINEN VARHAISKASVATUKSESSA

Toiminnan arvioinnin tarkoituksena on tukea varhaiskasvatuslain ja varhaiskasvatussuunnitelmien toteuttamista sekä varhaiskasvatuksen kehittämistä. Varhaiskasvatuslain mukaan varhaiskasvatuksen järjestäjän tulee arvioida antamaansa varhaiskasvatusta sekä osallistuttava ulkopuoliseen toimintansa arviointiin.⁷² Varhaiskasvatuksen toiminnan arvioinnin tulee olla oma-aloitteista, suunnitelmallista ja säännöllistä. Arvioinnin avulla edistetään varhaiskasvatuksen laatua ja tunnistetaan toiminnan vahvuuksia ja nostetaan esiin kehittämistarpeita.

7.1 Pedagogisen toiminnan arviointi ja kehittäminen

Pedagogisen toiminnan arvioinnin tarkoitus on varhaiskasvatuksen kehittäminen sekä lasten kehityksen ja oppimisen edellytysten parantaminen⁷³. Paikallisen varhaiskasvatussuunnitelman ja lapsen varhaiskasvatussuunnitelman toteutumisen seuranta, säännöllinen arviointi ja kehittäminen ovat osa tätä tehtävää. Varhaiskasvatuksen toimintaa arvioidaan ja kehitetään kansallisen tason, järjestäjä-, yksikkö- sekä yksilötason näkökulmista.

Kansallisen tason arvioinnin tehtävänä on tukea varhaiskasvatuksen järjestäjiä arviointia ja laadunhallintaa koskeissa asioissa⁷⁴. Kansallisen tason arvioinnit palvelevat varhaiskasvatuksen kehittämistä paikallisesti, alueellisesti ja valtakunnallisesti. Arviointitietoja voidaan hyödyntää myös kansainvälisissä vertailuissa. Ulkopuolista arviointia voidaan järjestää myös muiden tahojen suorittamana tai kansainvälisenä arviointina.⁷⁵

Paikallisessa arvioinnissa varhaiskasvatuksen järjestäjä seuraa ja arvioi säännöllisesti varhaiskasvatussuunnitelmia ja niiden toteutumista eri toimintamuodoissa. Varhaiskasvatuksen järjestäjä päättää järjestäjä- ja yksikötason arvioinnissa käytettävistä menettelytavoista. On tärkeää, että paikallisilla päättäjillä, huoltajilla sekä varhaiskasvatuksen henkilöstöllä on ajantasaista tietoa varhaiskasvatuksen toteutumisesta ja sen laadusta. Keskeiset arviointitulokset tulee julkistaa⁷⁶. Järjestäjä- ja yksikötason arviointi on keskeinen osa varhaiskasvatuksen johtamista ja kehittämistä paikallisesti. Lapsille ja heidän huoltajilleen on järjestettävä mahdollisuus säännöllisesti osallistua varhaiskasvatuksen arviointiin⁷⁷.

Henkilöstön tavoitteellinen ja suunnitelmallinen itsearviointi on keskeisessä asemassa varhaiskasvatuksen laadun ylläpitämisessä ja kehittämisessä. Arvioinnin kohteena voi olla muun muassa henkilöstön vuorovaikutus lasten kanssa, ryhmässä vallitseva ilmapiiri, pedagogiset työtavat, toiminnan sisältö tai oppimisympäristöt.

Yksilötason arviointi perustuu varhaiskasvatuslakiin ja tarkoittaa lapsen varhaiskasvatussuunnitelman toteutumisen arviointia. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman toteutumista on tärkeää arvioida aina ennen lapsen varhaiskasvatussuunnitelman laatimista tai päivittämistä. Arvioinnin yhteydessä lapset, huoltajat ja henkilöstö pohtivat omalta osaltaan miten yhdessä kirjatut tavoitteet ja sopimukset on huomioitu ja

⁷² Varhaiskasvatuslaki 9 b §

⁷³ Varhaiskasvatuslaki 9 b §

⁷⁴ Varhaiskasvatuslaki 9 b §

⁷⁵ Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi lasten päivähoidosta annetun lain muuttamisesta ja eräksi siihen liittyviksi laeiksi (341/2014) 9 b § perustelut

⁷⁶ Varhaiskasvatuslaki 9 b §

⁷⁷ Varhaiskasvatuslaki 7 b §

toteutuneet varhaiskasvatuksen toiminnassa. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman arviointi on myös osa lapsen oppimisen ja hyvinvoinnin tukea. Tätä arviointitehtävää kuvataan tarkemmin luvuissa 1 ja 5.

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa, kunkin luvun lopussa olevat, paikallisesti päätettävät asiat ohjaavat suunnitelman laatimisessa sekä sen arvioinnin suunnittelussa ja toteuttamisessa. Kunta tai muu palvelun tuottaja tarkistaa varhaiskasvatussuunnitelmaansa ja parantaa sen laatua ja toimivuutta. Lisäksi paikalliset tarpeet ja kehittämistyön tulokset ohjaavat arviointia.

7.2 Paikallisesti päätettävät asiat

Paikallisessa varhaiskasvatussuunnitelmassa tarkennetaan perusteissa kuvattuja varhaiskasvatuksen toiminnan arvioinnin periaatteita ja käytäntöjä. Lisäksi paikallisissa varhaiskasvatussuunnitelmissa päätetään ja kuvataan seuraavat asiat

- miten varhaiskasvatussuunnitelman toteutumista seurataan, arvioidaan ja kehitetään varhaiskasvatuksen eri toimintamuodoissa
- miten lapsilta, huoltajilta ja muilta yhteistyötahoilta saatua palautetta kerätään, käytetään ja hyödynnetään laadun ylläpitämisessä ja parantamisessa
- miten arvioinnin keskeiset tulokset julkistetaan.